

Het Koloniaal Weekblad

ORGAAN DER VEREENIGING „OOST EN WEST”

INHOUD: Indische Tentoonstelling te Arnhem (I.T.A.) 11 Juni—28 Juli 1928. — Borneo, land van onbegrensde mogelijkheden, door H. J. A. Raedt van Oldenbarnevelt (slot). — Heemschut. . . in Britsch Nieuw-Guinea, door J. A. Loebèr jr. — Van Week tot Week. — Kunst, Kunstnijverheid en Huisvuil. — Persoverzicht uit de Ind. Bladen: I. Uit de Europ. Pers, II. Uit de Inheemsche en Maleisch-Chineesche Pers. — Oost- en West-Ind. Literatuur-Overzicht. — Suriname. — Curaçao. — Uit den Verrèn Vreemde. — Berichten der Afdelingen: I. Amsterdam, II. Apeldoorn, III. 's-Gravenhage, IV. Groningen, V. Nijmegen, VI. Twente. — Mededeelingen: I. Van de Redactie, II. Van het Inform.-Bureau. — Mutatiestaat van 15 tot 22 Februari.

Indische Tentoonstelling te Arnhem (I. T. A.)

11 Juni—28 Juli 1928.

Nu het weder het toelaat, wordt er met volle kracht gewerkt aan het optrekken der gebouwen.

Meer en meer komt er thans tekening in het uiterlijke der Tentoonstelling.

Reeds van verre ziet men het ruime Entréegebouw, dat niet zal nalaten den bezoeker onmiddellijk een gunstigen indruk te geven van het geheel.

Een flinke garderobe is met het Entréegebouw verbonden, waar achter een rijwielbewaarkaats komt, terwijl daar tevens de kiosken voor den verkoop van sigaren en sigaretten komen.

Het theater met zitplaatsen voor 500 bezoekers, met verhoogd tooneel, kleedkamerjies en een aparte ingang voor artisten, alsmede het Indische restaurant zijn nuwendig reeds geheel gereed.

De 2 gebouwen waar de O.-I. Afdeling wordt ondergebracht zijn onder de kap, terwijl de bouw van het Europeesch restaurant, met Stands en dansvloer, alsmede de lunchroom flink vordert.

Bij gunstig weder, wordt in de komende maand een aanvang met het opschilderen der gebouwen gemaakt, welke in frissche kleuren worden gehouden.

Wij hebben 10 stel groote schilderijen laten vervaardigen, voorstellende de nieuwe propagandaplaat met OOST- en WEST-INDIE en als pendant daarvan een wegwijzer van het Station Arnhem naar het I.T.A.-terrein op Zijpendaal (ontwerp Architect de Koo).

Deze schilderijen, 1 X 1.60 M., worden in étalagekasten op drukke punten van de grotere steden geplaatst.

Momenteel staan er te AMSTERDAM, ROTTERDAM, GRONINGEN, LEEUWARDEN en UTRECHT.

LEDEN van „OOST en WEST”, steunt onze propaganda en verstrekt ons ADRESSEN van winkeliers in de verschillende steden, die genegen zijn onze keurige schilderijen eenige weken ten toon te stellen.

Secretariaat: Nieuwe Plein 52, Arnhem.

Borneo, land van onbegrensde mogelijkheden.

Naar aanleiding van: *Handel en Bedrijf in Zuid- en Oost-Borneo*, door Dr. R. Broersma.

(Slot).

Wij kunnen niet nalaten hier op te nemen, wat de schrijver ons zoo eenvoudig vertelt (bldz. 141) van het aan de markt brengen van de olieterreinen, dat evenwel niet van een leien dakje ging, want Menten, de onderzoeker met handelsgeest, heeft in Nederland, Duitschland, Engeland en Amerika menige vergeefsche poging moeten doen om kapitaal te vinden, dat de oliewinning zou ter hand nemen. Hij had ten slotte het geluk in aanraking te komen met de firma Samuel & Co. te Londen, firma gesticht door een merkwaardig man, den Engelschen industrieel Marcus Samuel, verheven tot Lord Bearstead of Maidstone, die in het vorige jaar 1927 overleed. Hij had te Londen een handel-tje in curio's en toen het zich uitbreidde en agent-

Brunswick

Panotropes-Radiolas-Records

Directeur: J. PHILIP KRUSEMAN, Noordeinde 91, Den Haag, Tel. 14400

De toonaangevende Amerik. Phonograaf, de eenige machine, die ALLE (ook Edison en Pathé) platen met denzelfden weergeveer speelt. Op Brunswick Platen de beste Amerik. Bands en wereldartisten (o.a. Willem Mengelberg).

Komt U eens luisteren in onze gehoorzaal? Onze sedert 15 jaren in Indië bekende Firma waarborgt coulantte behandeling.

schappen kreeg in het verre Oosten, liet hij daar ook olie verkoopen, welke hij elders kocht.

Toen de groote Standard Oil¹⁾ overging tot eigen verkoop in dat gebied, zag Samuel zijn petroleumhandel verloren, tezij hij de beschikking kon krijgen over eigen oplevering. Zoo werd hem de ontmoeting in 1891 met Menten een gelukkige tref. Na proefboringen op het Sanga Sanga terrein werd de N.-I. Industrie en Handel Mij. opgericht. Het verpakken van olie in vaten was steeds gepaard gegaan met eenig verlies van olie en het vervoer was duur door de zwaarte der vaten, dat anders werd door de toepassing van het tankschip. Samuel richtte in 1897 de Shell Transport & Trading Cy. op, waarin hij zijn olie-ondernemingen en zijn schepen onderbracht. Van die schepen meende ook de Kon. gebruik te kunnen maken voor haar olie van Java en Sumatra om die te brengen naar het Oosten, naar China vooral. Het was de scherp ziende Deterding, die als hoofd van den geheelen olie-verkoop der Koninklijke in het Oosten, hoofdkantoor Singapore, daarop het oog had gevestigd. Juist kreeg hij de hoofdleiding in Den Haag. Het scheen hem verkieselijk, zoo de Shell en de Kon. niet slechts in zooverre waren verbonden, dat de Kon. de schepen van de Shell gebruikte, terwijl beide lichamen overigens mededingers bleven, het een met Borneo-olie, het andere met Java-Sumatra-olie, doch elkaar zoodanig naderden dat mededinging op de markt werd uitgesloten.

Het verbond tot dat doel werd de Asiatic Petr. Cy. met Deterding als directeur. De terzijdestelling van onderlingen wedijver bleek zoo vruchtbaar voor den afzet, dat de beide maatschappijen nog een stap verder gingen. Zij zouden ook in de oplevering van olie een eenheid vormen. Daartoe richtten zij twee lichamen op: de Bat. Petr. Mij. voor de oplevering van olieproducten, een *Nederlandsch lichaam*, en de Anglo Saxon Petr. Cy. voor vervoer, opslag en verkoop, een *Engelsch lichaam*. Sedert dat oogenblik was de oliewinning op Borneo van de Shell overgegaan op de B. P. M., een dochtermij. van de Koninklijke. Behalve van de genoemde concessie-terreinen werd nog olie gewonnen op terreinen, die aan de voormalige steenkolen-mij. Oost-Borneo, later aan de Oost-Borneo Mij. behoorden (bldz. 142). Wij lezen verder (bldz. 143), dat aanvankelijk de gewonnen aardolie van Borneo ter verwerking naar Pangkalan Brandan (Sum. O. K.)

¹⁾ De Standard Oil Cy. is dezelfde die thans kwestie heeft met de Koninklijke over den verkoop van Russische petroleum in Britsch-Indië door eerstgenoemde. De Standard Oil Cy. had indertijd, jaren geleden, Russische olie gekocht evenals de Kon. Shell. In 1926 kwam Sir Henry Deterding, President der Kon., tot het besluit geen Russische olie meer te koopen en men vroeg de Standard Oil Cy. of New York (niet de Standard Oil of New Jersey) of men ook van de transacties met de Sowjets wilde afzien. De Standard Oil wilde echter niet in de voorstellen van Sir Henry Deterding treden, van plan als zij is om de contracten met de Sowjets geheel ten uitvoer te leggen.

Hierna werd aan de Standard Oil mededeeling gedaan, dat de belangen van de Koninklijke de prijzen, zoowel van alle inferieure soorten als voor de betere kwaliteiten olie zouden verlagen, indien er meer Russische olie in Britsch-Indische havens zoude worden aangevoerd, waartoe ook de Kon. op 23 Sept. 1927 overging.

Dat een dergelijk conflict van ongunstigen invloed zou zijn op de belangen van de Shell en haar aanverwante ondernemingen begreep men ter beurze maar al te goed, en de aandeelen der voornaamste petroleumbedrijven in kwestie hebben dan ook een koersdaling van beteekenis te zien gegeven. Volgens een telegrafisch bericht uit New York dd. 1 Febr. j.l. is men daar van meening, dat er binnenkort besprekingen zullen plaats vinden tusschen de Standard Oil en de Koninklijke tot oplossing van de kwestie in zake de Russische petroleum.

P. v. d. BRUL

VEENESTRAAT 15
Den Haag

Groote sorteering HEEREN-, JONGENS- en KINDERKLEEDING

Spec. Afdeling v. KLEEDING NAAR MAAT

SCHERP CONCURREERENDE PRIJZEN 5424

ZOEKT U EEN WONING . . . ?

Bezichtig dan eens den

LINNAEUSHOF

met lijn A vanaf het Leidsche Boschje tot halte Nieuweweg en U zult verbaasd staan over de prachtige Woningen en heerlijke ligging. **Rustig, goedkoop en gezond wonen.** Huurprijs: dubb. vrije Bovenhuizen vanaf f 650 tot f 800; Benedenhuizen met bel-étage f 750 tot f 900. Enkele mooie Winkelhuizen met Bovenhuizen vanaf f 1700, inrichting naar huurders keuze. R.K. Kerk en scholen aanwezig. 5519

Verder een uitstapje per fiets of lijn H vanaf Museumplein naar

TUINDORP RANDWIJCK

Amstelveenscheweg, 100 M. voorbij de Kalfjeslaan, schitterende Heerenhuizen, 6 kamers, complete badkamer, keuken, kelder en groote tuin. **Zeer lage belasting.** Huurprijs vanaf f 60 per maand. Koopsom vanaf f 9000—f 13000. Alsmede enkele mooie Winkelhuizen met Woning, koopsom f 16000. Te bevragen bij den Makelaar J. ROZE-STRATEN, Vondelstraat 49, Amsterdam, Telefoon 22865.

Aanbevolen adres voor OOST EN WEST.

Voor één of twee jongens (meisjes) wordt te Amersfoort in beschaafd gezin

vriendelijk TEHUIS

aangeboden, met volledig toezicht, ook op schoolwerk. Brieven onder no. 5581 aan het Bureau van dit blad, Nobelstraat 20, Den Haag.

JOS. D. NETTEN & Co.

's-Gravenhage - IN EFFECTEN - Telefoon 31291

Wij beschikken over een **directe telefoonverbinding** met de **AMSTERDAMSCH BEURS**. Zijn daardoor in de gelegenheid tijdens het Beurs-uur alle verlangde koers-informaties te verstrekken en orders af te doen. 5513

Onze cliënten kunnen op afdoening wachten.

SOLIED ADRES VOOR HEERENKLEEDING

J. W. FRANSEN
WEIMARSTRAAT 24a - DEN HAAG - TEL. 34985

HET BESTE ADRES

voor al Uw

PARFUMERIEEN EN TOILETARTIKELN,

is bij:

A. C. KRULLER-PEL

ALLEEN GEVESTIGD
FREDERIK HENDRIKLAAN 25B
TELEFOON 54505 :: DEN HAAG

Alles wordt zonder prijsverhoging thuisbezorgd

Aanbevolen Adres voor de
Vereeniging „Oost en West”

VERZENDING NAAR O. EN W.-INDIE, ONDER GARANTIE

Haagsch Advies- en Informatiebureau

voor Verzekeringen op elk gebied

TH. SCHWENCKESTRAAT 35 (bij de Galerij)
Tel. No. 35797 Inlichtingen en raad kosteloos

AANBEVOLEN DOOR OOST EN WEST

M. A. J. LINNEWEEVER

LUXE EN ORTHOPAEDISCH MAATSCHOEISEL

LEVERANCIER VAN H. M. DE KONINGIN
EN Z.K.H. DEN PRINS DER NEDERLANDEN

WESTEINDE 32A :: DEN HAAG
OPGERICHT 15 JAN. 1827 TELEFOON 15551

Ons maatwerk in Luxe en Orthopaedische uitvoering is technisch en voekundig geheel af. Steunzolen en andere dure aanvullende artikelen zijn bij ons schoeisel overbodig.

TOKO BOGOR

SUEZKADE 122 a,b - DEN HAAG - TEL. 33472

Verwacht Zaterdag:

Ramboetans en Mangistans

Wederom ontvangen nieuwe oogst

GAN DARIA

SPECIAL ADRES VOOR COMPLETE MEUBILEERING

Möller & Co

DEN HAAG
TELEFOON 37412

WEIMARSTR. 38a - FRANKLINSTR. 107

TAPIJEN - LINOLEUMS
BEDDEN - GORDIJNSTOFFEN - VITRAGES

VERHUIZINGEN DOOR HET GEHEELE LAND
EIGEN BEHANGERIJ EN STOFFEERDERIJ

Opleiding tot PARTICULIER SECRETARESS

voor jongedames uit de goede kringen, die M.U.L.O.-school, H.B.S., Lyceum of Gymnasium bezocht hebben. PROSPECTUS GRATIS, ook voor de privé- en clublessen in Steno „Grote”, Typen, Fransch, Duitsch; Engelsch; Esperanto. Boekhouden. Handverbeteren

INSTITUUT „SCHOEVEERS”
STADHOUDERSPLEIN 3, DEN HAAG 7-6201 NIC. WITSENSTRAAT 3, AMSTERDAM

werd verscheept, maar intusschen werd Balikpapan gebouwd, waar nu de grootste olieoverwerking is van Ned.-Indië.

Het kost niet veel moeite met een reeks geweldige cijfers den indruk te vestigen van de grootheid, tot welke de fabrieksnijverheid zich op dit stipje van Borneo heeft ontwikkeld. Nog meer ontzag dan wat men aan de oppervlakte ziet, verdienen de geestelijke arbeid, de volharding, het vernuft, waardoor Balikpapan werd gevormd en uitgroeide. Er zijn dan 3 olieterreinen in Koetai, waarvan de olie aanvankelijk met lichters werd gebracht naar de fabriek, maar sedert 1916 met een pijpleiding.

Het geheele hoofdstuk over Balikpapan, 20 blz. compressen druk, met zijn mooie illustraties van die oliestad, is voor de kennis van het oliebedrijf met zijn meest moderne uitrusting van het grootste belang, en wat hier niet onvermeld mag gelaten worden is, dat de diepste boringen in Oost-Borneo tot 800 en 900 Meter zijn geweest, terwijl de diepste boring op Sumatra bij Peureula (Atjeh) was 1370 M. Wij teekenen dit hier aan, omdat op andere terreinen, waar duidelijke aanwijzingen zijn verkregen in het kustgebied benoorden de Mahakamdelta, nabij de rivieren Sangata, Bengalon, het eiland Miang (bij de Sangkoelirangbaai), aan de Sadjau in Boeloengan en zeker wel meer, diepere boringen zullen verricht moeten worden om de oliehoudende bassins diep in den bodem te bereiken, welker aanwezigheid boven allen twijfel is verheven.

De schrijver noemt Balikpapan op de Oostelijke kust van Borneo het enig punt met fleurig bedrijfsleven. Ook wanneer men de waarde van andere kustplaatsen en haventjes, waar alles zoo lichtloos en kleurloos toegaat, niet onderschat, zal men toch Balikpapan waardeeren om zijn bij uitstek pittig karakter. Noemden wij niet reeds boven Balikpapan een lichtbaken aan de Straat van Makassar? Maar ook in werkelijkheid is zij dat voor de honderden stoomers, die 's nachts die Straat bevaren en die zich plegen te verkennen naar den lichtgloed boven het massief van het donkere woud op den Borneowal.

Hiermede nemen wij afscheid van Balikpapan om ons met Koetai, het gebied van de Mahakam, bezig te houden, waarover hoofdstuk XI handelt, 68 bladzijden groot. Waren wij reeds in het Balikpapanse en *pays de connaissance*, de jaren bestuursdienst te Samarinda doorgebracht, deden ons van nog meer nabij het Mahakamstroomgebied kennen. Een land met weidsche aspecten, door de machtige, kronkelende Mahakamrivier (bij laag water vóór Samarinda ter breedte van 600 M.), zoo volledig beheerscht, dat nagenoeg alle verkeer langs dien waterweg plaats heeft, zoowel wat handelsbeweging als wat aardolie- en steenkoolontginning betreft. Een land, waar men zich eerst moet thuis gevoelen, wat spoedig gebeurt. De in 1910 overleden Sultan placht te zeggen, dat hij, die eenmaal het water had gedronken van de Mahakam, dat land nooit meer kon vergeten en dat een verlangen hem bijbleef om het weer te zien. Wij hebben dikwijls aan het gezegde van den Sultan van Koetai gedacht.

Koetai is niet alleen het land van mooie riviergezichten, maar vooral het land van stalen energie en veel geld verdienen, als gevolg van den gestadigen arbeid.

Er is over het land al heel wat geschreven²⁾. De schrijver meldt ons dat in korte aantekeningen als nota's onder de bladzijden en nog voortdurend is er het onderzoek naar de schatten van den bodem gaande, maar ook nog op topografisch, ethnografisch en archaeologisch gebied (overblijfselen uit den Hindoetijd) valt er nog veel onder de oogen te zien, geen wonder in een land ter grootte van 45190 K.M². inclusief het tot het zelfbestuur van Koetai behorende Balikpapan.

De economische ontwikkeling van Koetai, het Mahakamstroomgebied met zijn rijkdom aan petroleum, steenkool en bosch, schetst Dr. Broersma

²⁾ Zie in 't Tijds. Kon. Ned. Aardr. Gen. van Jan. 1928 het belangrijke artikel van de hand van H. Witkamp over „De Kedang Rantau (O. Borneo), linker zijrivier van de Mahakam, met zeer mooie foto's over Balikpapan en Koetai. De in dat art. vermelde schetskaarten van O. Borneo, vooral v/h. Koetaische, zijn de beste. H. Witkamp is geoloog bij de Koninklijke te Tenggarong, schrijver van zooveel interessante artikelen over Oost Borneo, w.o. zijn „Een bezoek aan eenige oudheden in Koetai” in bovengenoemd Tijdschr. 1914, blz. 587 en v.v.

ons uitvoerig en waar noodig met sprekende fers welke maken, dat men het Xle hoofdstuk dege, met enige inspanning, heeft te lezen, om het inzicht te komen hoe die ontwikkeling aanvankelijk geleidelijk, weldra in versneld tempo gaat. Maar goed beschouwd gaat de geluks voor Koetai op na Menten's komst aldaar in 1863 waar hij tot 1863 bleef en na het verlaten van de gouvernementsdienst in 1882 terugkwam om den Sultan van Koetai een overeenkomst te sluiten tot ontginning van steenkolenvelden en aldelijk den pionier te worden tevens op het gebied van oliewinning. Waar men zich ook in het Koetaische bevindt, overal hoort men met eere naam noemen van Menten, den ingenieur met bewonderenswaardigen ondernemingsgeest, zoo Dr. Broersma hem noemt (blz. 200), die in het bekend land niet naliet alles te beproeven wat redelijke belofte inhield. Want niet alleen aan de steenkool dacht de mijningenieur Menten, maar vooruitziende blik staarde naar andere mogelijkheden op cultuurgebied met het oog op den vruchtbaren bodem van het Koetailand met zijn weelderigen plantengroei getuige een koffieland, dat oprichte aan de Soengei Doendang, een rivier een weinig ten zuiden van de Mahakamdelta. A belangen op het gebied van landbouwnijverheid moesten weldra wijken voor de meer stellige belang van een mogelijke petroleum- en steenkoolwinning, welke voor den helder zienden Menten slechts een kwestie van tijd kon zijn.

Immers, zooals de schrijver zegt (blz. 202), was hij het heeft over de mogelijkheid van een geregeerde paditeelt, „aan de rijkdommen des lands, te wel olie, steenkool, bosch en visch, zal men de weelde van de padi nimmer kunnen toevoegen.”

Wij kunnen ons met deze apodictische uitspraak van den schrijver geenszins vereenigen. Wat men zegt door de kennis van het land, die wij opdeden zijn wij overtuigd, dat paditeelt daar bij een zeten bevolking wel degelijk resultaten zal kunnen opleveren. Daarom achten wij het denkbeeld, Javaansche gezinnen in Koetai en wel in het hakhambekken te doen vestigen nog zoo verken niet. Maar bij al de rijkdommen van Koetai denken men wel in de eerste plaats aan olie, steenkool, boschproducten en visch en het daarmee verkregen geld is dan zeker ruim voldoende om er van elders in te voeren; zie ook blz. 202.

Men ziet, dat dit een heel andere kwestie is dan het land ongeschikt te verklaren voor den paditeelt en ook voor andere cultures, n'en déplaisent Selatdjaran bij Palembang, alwaar de totstadskoning van grootrijstbedrijven (bij wijze van spreken altijd!) niet is geslaagd.

Wij zouden hier willen opmerken, dat Selatdjaran aan de Moesirivier in Palembang en het Borneo neoland Koetai ongelijkssoortige niet met elkaar vergelijkende grootheden zijn. Voor wij van het langrijke hoofdstuk „Koetai”, het gebied van de Mahakam”, afstappen, achten wij ons verplicht de figuur van den mijningenieur Menten even terug te komen. Om niet uitbundig te zijn in waardeering voor dien energieken en bekwamen pionier van Borneo's Oostkust, moeten wij hem thans eer geven, dat hij tot onze groote vaderlanders behoort. In de tachtiger jaren van de vorige eeuw dus nog niet zoo heel lang in het verleden ligt de de, toonde hij meer durf, in- en doorzicht te bezwoorten, ja, dan de Koninklijke en zelfs de Indische Regeering. De eerste was niet gediend van zijn aandeel tot het exploiteeren zijner verkregen concessies. De vergunningen in Borneo's Oostkust en de laatst had goed gevonden en verstaan bij monde van de adviseur te Buitenzorg, de haar aangeboden schat in den bodem van Oost-Borneo te beschouwen als daar voorloopig goed te zijn opgeborgen. Hoeden veel miljoenen haar beiden door kortzichtigheid zijn ontglipt is hier niet te tellen, zij het ook de Koninklijke haar schade via den Engelschen Samuel later grootendeels heeft weten in te halveeren op een wijze die boven onzen lof is verheven.

Vanaf de ontmoeting met dien Engelschen groten industrieel te Londen was Menten een vermogenloos man geworden, als belooning voor zijn jarenlang rusteloos en zorgvol arbeiden (Menten had een groot gezin) om zijn petroleumconcessies in Koetaische aan de markt te brengen.

Toen traden alras zijn benijders op den voorgrond, mannen, die wat betreft durf, volharding en ten slotte bekwaamheid niet in zijn schaduw konden staan.

Behalve man van zaken was Menten een persoon van innerlijke en uiterlijke beschaving. Zijn opmerken

TENTOONSTELLING OOST- EN WEST-INDIE

VAN 11 JUNI TOT 28 JULI 1928

BOULEVARD-GARAGE

PRINSESSESTRAAT
TELEFOON 1939 - ARNHEM 2-5571

Vert. OVERLAND-WHIPPET en WILLYS-KNIGHT Automobielen

LUXE VERHUUR

Pension „PARKOORD”

APELDOORNSCHESTRAAT 14
ARNHEM

TELEFOON 2620 5552

Prachtige zonnige Kamers op 1sten stand
Badkamer aanwezig

Prijs: . . . f4.— tot f6.— per dag

In Zomer en Winter het aanbevolen adres

Indische Tentoonstelling ARNHEM

LANDHUIZEN beschikbaar te OOSTERBEEK.
Mooie omgeving, lage belastingen. Koopsom f 10.000.—. Hypoth. beschikbaar. Huurprijs f 750.—. Inl. Van Nispenstraat 20 te Arnhem

wektheid ondanks alle ondervonden teleurstellingen was aanstekelijk voor een ieder, die met hem in aanraking kwam. Hij was in Koetai een geziene persoonlijkheid bij hoog en laag. De toenmalige Sultan noemde hem zijn besten vriend, geen won-der, want aan Menten had die zelfbestuurder en zijn landschap hun enorme inkomsten bij wijze van royalties te danken en zeker wel aan geen ander. De Sultan van Koetai en zijne rijksgrooten be-keerd schouwden Menten als den man, die hun land tot ontwikkeling had gebracht.

De ten noorden van Koetai gelegen landschap-ten zijn de Sultanaten van Beraoe en Boeloengan, het laatste aan Noord-Britsch-Borneo grenzende, waaraan Dr. Broersma elk een hoofdstuk wijdt, terwijl als slot de eilanden Tarakan en Boenjoe, thans in exploitatie bij de Koninklijke, door hem worden behandeld.

In 1892 had Menten steenkolenterreinen in Be-raoe onderzocht, een onderzoek, dat J. A. Hooze voortzette en hoewel de kolen van deze streken niet de beste zijn van Oost-Borneo, zijn ze toch zeer bruikbaar.

De Kon. Pak. Mij. richtte de N. V. Steenkolen Mij. Parapattan op met de bedoeling, dat de Berao- en kolen in de behoefte aan brandstof voor de heele K. P. M.-vloot van stoomers zouden voorzien, weshalve de mijnbouw er aan hooge eischen moest vol-doen (bldz. 232).

Wij teekenen hier alleen nog aan, dat, zooals boven reeds medegedeeld, zowel in Beraoe als in Boeloengan veel aanwijzingen bestaan van het voorkomen van petroleum in den bodem.

De schrijver memoreert, dat olie op vele plaat-ten in Boeloengan voorkomt, maar dat niet op vele plaatsen de winning voordelig kan zijn. Speciaal op Sadjau, bezuiden de delta der Boeloeganrivier, zegt de schrijver, dat de Ned. Koloniale Petroleum Mij. gewerkt heeft, doch zij geen reden vond tot blijvende vestiging (bldz. 239).

Wij kunnen tot juist begrip hierbij vermelden, dat de eenige reden, waarom die Mij. haar werk-zaamheden staakte, gelegen is in het feit, dat zij van de eigenares (de Royalty Mij. Boeloengan te den Haag) van de 3665 H.A. groote Sadjauterrei-nen niet heeft gedaan kunnen krijgen om bij haar

„ZYPENDAAL
ARNHEM.
11 JUNI TOT 28 JULI
TENTOONSTELLING
OOST & WEST
INDIE
1928.

Koopt bij voorkeur bij onderstaande Adressen. Denkt ook om de „OUDE STAD”

UW ADRES voor het ONTVLEKKEN, PERSEN, STOOMEN en VERVEN, is: 5572
G. DE BLAAUW - ARNHEM
HOMMELSCHWEG 81 - MANEGESTRAAT 13
Telefoon 3077

Handschoenen
van ouds onze specialiteit voor Dames en Heeren
Zie de etalages

WILH. LAIMBÖCK
ROGGESTR. 20
HOEK
VELPERPLEIN
ARNHEM

Indische Tentoonstelling ARNHEM

LANDHUIZEN beschikbaar te OOSTERBEEK. Mooie omgeving, lage belastingen. Koopsom f 10.000.—. Hypoth. beschikbaar. Huurprijs f 750.—. Inl. Van Nispenstraat 20 te Arnhem

MELKINRICHTING
„MELBO”
KAREL VAN GELDERSTR. - TEL. 1088 - ARNHEM

HOTEL BELLEVUE (Nieuw)
ARNHEM :: TELEFOON 12:1
Gelegen over het Park ZYPENDAAL en Sonsbeek (TENTOONSTELLING). Kamers met volledig Pension Restaurant van 5-7 uur.
CONSTANT MEIJER.

Voorschriften van H.H. Oogartsen
worden door mij billijk en zeer accuraat uitgevoerd, met goeden pasvorm
H. W. MIDDELBEEK, Opticiën
HOMMELSCHWEG 6 - TEL. 1370 - ARNHEM

voorgenomen hervatting der werkzaamheden voor den duur der onderbreking vrijgesteld te worden van de betaling der bedongen minimum royalty. Eerst een jaar later heeft genoemde Mij. de concessie-terreinen aan de eigenares teruggegeven. De toenmalige, sedert overleden, geoloog Prof. Dr. C. Smit aan de Bazelsche universiteit bleef niettemin op grond van zijn onderzoekingen op de Sadjauter-terreinen onomstootelijk van oordeel, dat deze ter-reinen ongetwijfeld groote hoeveelheden olie bevat-ten, voor de exploitatie waarvan een nieuw concern echter in groote kosten zou komen te vervallen, wijl boringen op die terreinen tot op minstens 1000 M. zouden moeten worden gebracht. Prof. Dr. Smit met zijn vermaardheid als geoloog is dezelfde geweest, die de terreinen der Koninklijke op Bor-neo, w.o. Tarakan, met groot succes heeft onder-zocht.

Tijdens het verblijf van den Sultan van Boeloengan in Holland in 1923 heeft hij ons ook nog per-sonlijk op de beteekenis der Sadjauterreinen met het oog op hun olierijkdom gewezen. Bekend zijnde met die terreinen en daaromtrent ingelicht door genoemden geoloog, beweerde hij ook de juiste vindplaatsen te kunnen aanwijzen en genegen te zijn aan een eventueel op te richten Mij. deel te nemen. Zijn plotseling overlijden kort na terug-komst in zijn land heeft tot nu toe het hervatten van exploratiewerkzaamheden verijdeld.

Van groote waardeering voor den mijningenieur Menten moge ook nog getuigen Dr. Broersma's woorden in het hoofdstuk Boeloengan, bldz. 239: „Kenmerkend voor Menten's rusteloozen ijver was het, dat hij, toen niemand er aan dacht, ook in deze streken (Boeloengan) den bodemschat zocht: zilverhoudende loodertsen in 1897. Hij had aanwij-zingen gekregen van Said Abdoella, waarop een aanvraag volgde voor een concessie te Boekit Pon-dok.”

Ja, op menige plaats in het lijvige boek van Dr. Broersma komt men den naam tegen van den kra-nigen mijningenieur Menten, dien men aan Neder-land's jongelingschap ten voorbeeld kan stellen, den man, die tot op hoogen ouderdom (hij overleed op 87-jarigen leeftijd in 1920) zeker niet heeft be-hoord tot de idle club loungers, toen hij zijn for-

tuin had gemaakt, maar steeds bezig bleef met het beramen van allerlei plannen ten doel hebbende zijn geliefd Borneo tot het land te maken van on-begrensde mogelijkheden.

Wij meenen hiertoe te kunnen volstaan met een bespreking als boven van het belangrijke werk van Dr. Broersma, dat ons aanleiding heeft ge-geven tot menige beschouwingen en wij hebben ons moeten beperken om niet al te uitvoerig te zijn. Het boek zelve is ten volle waard om er nog veel meer van te zeggen, maar dan zal men in bizonder-heden moeten vervallen, die uit hun verband ge-rukt, ons niet het geheel zullen doen overzien. En dat geheel bestaat juist in het vooropgezette doel van den schrijver om ons geleidelijk te schetsen den economischen gang van zaken, als vrucht van eigen aanschouwing, in het onmetelijk gebied van Zuid- en Oost-Borneo, met bekendstelling van zijn geschiedenis, aanvangende met de allereerste onder-zoekingen der buitenlandsche en Hollandsche pioniers, nu ruim een eeuw geleden. Energieke mannen met persoonlijke moed, die in hun onbe-kend land niet voor de grootste gevaren terug-deinsden!

Dr. Broersma's boek is zeker geen lectuur tot ontspanning van den lezer, die er slechts vluchtig mee wil kennis maken. Akademisch geschreven, eischt het de noodige inspanning om het voornaam-ste daaruit op te nemen en voor zich zelven gevolg-trekkingen te maken met betrekking tot de naaste toekomst van het land, dat ons nog voor menige verrassing zal doen staan.

Immers, reeds geologisch valt er nog veel te onder-zoeken, een taak wel niet uitsluitend voor het gouvernements-mijnwezen weggelegd, maar tevens voor particuliere wetenschappelijke natuuronder-zoekers.

Tusschen het schrijven van dit lijvige boek en zijn verschijning in de laatste maanden van het vorige jaar is uit den aard der zaak eenige tijd verlopen, waarin van de gestadige voortschrijden-de ontwikkeling van het gebiedsdeel geen gewag is gemaakt kunnen worden. Desniettemin geeft Dr. Broersma's boek ons reeds een zoo volledig moge-lijk overzicht van den handel en het bedrijf in de

HOTEL - RUBRIEK

s-GRAVENHAGE

Hotel Pension „Insulinde“,
Bankapl. 2, Den Haag, Tel.
54148. Centr. verw. Warm-
& koud water op de logeerk

Hotel Rest. „DUINOORD“
Sweelinckplein
Spec. bezocht d. Ind. Fam.
5020 V. D. LUUR

Hotel „Promenade“, Oude
Schev. weg 21, Tel. 50454
Prachtige ligging.
Matige prijzen. 5035

MAISON BLOM

2e Schuytstr. 77-79 - DEN HAAG - Tel. 33703

HET ADRES VOOR

DINERS AAN HUIS BEZORGD

WASCHCOMPRESSOR

Het Waschapparaat „LIESE“

werkt met zuig- en pers-
lucht en is gemakkelijk
te hanteeren; iedere
wasch in 5 min. schoon,
zonder borstel of wasch-
bord; vervangt de ma-
chine; het voordeelgste
voor de Tropen; geen
slijtage en geen repara-
tie. Wordt geleverd door

Deutsch-Holländischer
Export 5477

Inh. A. FRIELING
— DEN HAAG —

Schalkburgerstraat 381

Neem n GAZELLE

PRIJZEN VANAF F 72.-

GAZELLE-RIJWIELMAGAZIJN M. A. KUIPER
voorheen VROLIJK

ZOUTMANSTR. 10a DEN HAAG TEL. 34725
AANBEVOLEN ADRES VAN „OOST EN WEST“

J. C. HARING WATERREUS

KOLONIALE WAREN SPECIALITEIT IN
COMESTIBLES OUDE BORDEAUX- EN
FIJNE VLEESCHWAREN PORTWIJNEN

HOFLEVERANCIER

SYMONSZSTRAAT 15, h. Corn. Jolstraat
TELEFOON 50325 SCHEVENINGEN
AANBEVOLEN ADRES VOOR „OOST EN WEST“

HOTEL „DE TWEE STEDEN“ RESTAURANT „DE TWEE STEDEN“

Buitenhof

Telefoon Nos. 15950 - 15951 - 10062

's-Gravenhage

FAMILIE HOTEL EERSTE RANG IN HET
CENTRUM DER STAD

SPECIALE TARIEVEN VOOR LANGDURIG VERBLIJF
KAMERS MET STROOMEND WATER EN PRIVE BAD

THE DANSANT - DINER CONCERT
ROEMEENSCH ORKEST

UITSTEKENDE KEUKEN
GERENOMMEERDE WIJNKELDER

Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo met hun geweldige ontwikkeling in de laatste jaren.

Wij mogen den schrijver hiervoor reeds ten zeerste dankbaar zijn, want te voren bestond zulk een werk niet over het belangrijkste gedeelte van Borneo, „het land van onbegrensde mogelijkheden“, zooals wij het gerust mogen noemen, waarvan de kennis uit een economisch oogpunt onmisbaar is voor een ieder, in welk opzicht ook daarmede in relatie staande.

Het ligt in den aard, ja, wij zouden haast zeggen in het bloed, van den schrijver om dergelijke belangrijke boeken over verschillende streken van Ned.-Indië te schrijven.

Alleen tusschen 1912 en 1927 heeft hij geschreven over Besoeki, de Pamanoekan- en Tjiassem-landen, Oostkust van Sumatra (2 dln.), de Lampongsche districten en Atjeh en nu is hij in November van het vorige jaar naar de Molukken vertrokken om daar een klein jaar rond te trekken en te kijken en stof te verzamelen voor de samenstelling van een nieuw werk over die eilandwereld. Wij kunnen nu reeds met verlangen daar naar uitzien.

Dr. Broersma voelt het als een roeping werken te schrijven over handel en bedrijf in vele deelen van ons Indië, die het ondernemen in zijn vollen omvang boekstaven, opdat men later de daden zal kunnen zien van menschen, wier werk wel wordt genoemd, maar niet altijd in zijn waarde en moeilijkheid wordt herdacht.

Den bekwaamen en ijverigen opmerker, die uit eigen oogen ziet en zich moeite noch kosten spaart, geeft het reeds voldoende zonder ophef, zonder smuk, den pioniersarbeid van sommigen, ook van lichamen, te kunnen uiteenzetten en voorts nitzicht te kunnen geven op ontwikkeling en groei, als gevolg van hun moeizamen en zoo hoogst verdienstelijken arbeid.

H. J. A. RAEDT VAN OLDENBARNEVELT.

Heemschut... in Britsch Nieuw-Guinea.

In de jaarlijksche rapporten over het „Territory of Papua“ verschijnen de laatste jaren als slot een aantal prachtige illustraties. Aan de Gouvernementskultures wordt groote aandacht gewijd en wat men uit Papoea's kan maken, leert men uit tal van plaatjes, waar zij „stramm als preussische Füsiliere“ excerceeren. Doch een aantal afbeeldingen zijn ook aan interessante dingen in het Papoealeven gewijd als daar zijn inlandsche waterleidingen als de Romeinsche aquaducten hoog door het dal geleid, *mooie huizen*, enz.

En in het deel 1924—1925, blz. 29, komt onder de „Divisional reports“ de volgende ordonnantie van den resident-magistraat E. R. Oldham voor, die betrekking heeft op den inlandschen huisbouw: „They (de Papoea's) have been informed that it is not the intention of the Government in any way to interfere with the style of house they desire to build, and are being encouraged, when rebuilding their villages, to keep to the old type of livinghouse as much as possible with the long house, where they can indulge in their ceremonial dances. Instructions have been issued, where there is a long house, that is to be kept in good repair.“

Die „long houses“ zijn de groote gebouwen in de Papoea-dorpen, die voor ceremonies of gemeenschapsdoeleinden dienen en zich van de gewone woningen onderscheiden door soms prachtig snijwerk of groote constructies. In de Engelsche Nieuw-Guinea-literatuur worden deze gebouwen, die voor verschillende doeleinden dienen, gemakshalve als „long houses“ betiteld.

In de volgende bladzijden worden de pogingen besproken, die van Gouvernementswege worden aangewend, de Papoea-dorpen in goeden toestand te houden. Prijzen tot £ 25 worden uitgelooft bij het bouwen van nieuwe kampongs. Doch ook worden de ambtenaren eraan herinnerd, dat het inheemsche karakter niet aangetast mag worden en zij geheel niet in dit opzicht influenceeren mogen.

Op dit gebied gaat de Engelsche regering in meer verlichten vorm voor, oordeelt verstandiger dan een Duitsch schrijver over het vroegere D. N.-Guinea, die de vele daken van goudf zink in Wilhelmshafen zoo verrukkelijk mooi vindt.

Of zulk een ordonnantie ook voor ons Nederlandsch deel van Nieuw-Guinea wenschelijk zou zijn?.....

Het voornaamste kulturele gevoel, dat de Papoe bezit, uit zich in zijn bouwen van gemeenschap of ceremoniehuizen. Deze, dikwijls met mooi snijwerk of schilderwerk voorzien, zijn waarlijk zeldzame hoogtepunten in dit inlandsche leven, die ook verplicht zijn — zoo mogelijk — te bewaren, ieder geval tegen verwoesting moeten beschermen.

Ik herinner hierbij aan den beroemden „tempel van Doreh, die in de helft der vorige eeuw door Nederlandsche en Duitse reizigers¹⁾ met de grootste verbazing beschreven werd. Dit in zee of gericht gebouw, rijkelijk met houtplaatwerk voorzien, moet inderdaad een der *schoonste produkten van Papoea-kunst* op Nieuw-Guinea geweest zijn.

Welnu, dat zeldzame gebouw is onbemerkt „*opgedwenen*“. Het is mij ten minste niet gelukt in N.-G.-literatuur iets over de latere lotgevallen ervan te vinden.

En in 1913 protesteerde de heer Joh. F. Snellman in „Het Ned.-Ind. Huis, Oud en Nieuw“ zeer terecht er tegen, dat op het eiland Jamna een nimmer minder interessant gebouw onnodig vernield werd. Dit bouwwerk bestond, althans wat de voorgevel betreft, uit lange, houten planken — voor N.-G. een groote zeldzaamheid, daar juist het vervaardigen dier lange planken voor den gindschen inlander een bijna onmogelijk werk is. Even belangrijk was de zeer uitvoerige beschildering, die geheel de voorgevel bedekte en uiterst zorgvuldig uitgevoerd was.

Aan den „tempel“ te Doreh herinnert een afbeelding in steendruk, aan dit verwoeste gebouw een foto van den voorgevel. Meer niet! Geen opmetingen zijn gedaan, geen plattegrond geteekend, geen beschrijving van de verdere deelen van dit gebouw. Niets dan deze foto en eenig beeldhouwwerk in het Rotterdamse Museum zijn overgebleven!

Ik kan mij zeer goed voorstellen, dat een gebouw als het oude in Doreh aan de zendelingen aanstoot kan geven, want hier kwamen tal van „ontucht voorstellingen“ voor, die de toenmalige beschaving verslechts met schaamroode kaken durfden noemen. Dat was hier in Jamna niet het geval, zoo de hier uitgevoerde dansen aanstoot konden geven, zou het meer op den weg der zendingen liggen hier beschavend op te treden en steeds daarbij te denken, dat dansen tot het menscheijk radijs van den Papoea behoort, dat toch ook door de daarbij gebruikte maskers en versiering kunst gegroeid is. Hebben zelfs enkele Pygmeeën in Engelsch N.-Guinea — die overigens geen „long houses“ bezitten — toch een „danceroom!“

Hoeveel er op Nieuw-Guinea verdwijnen kan, wijst ook de bittere klacht van den heer J. F. Thoma in „Zonder Tropen geen Europa“. Bij afb. 252, blz. 188 schrijft hij: „Gezicht op mannenhuizen in de Humboldtsbaai. Bovenstaande foto is oud ± 25 jaar, meen ik. Thans treft men die interessante verblijven niet meer aan; de zending heeft gemeend ze te moeten vernietigen, omdat ze te veel symbool van veel ongerechtigheden waren. vroeg een zending, of men die gebouwen niet te kerken had kunnen metamorphoseeren. Dan was er iets hoogst eigenaardigs op N. N. Guinea gebouwen — dank zij de beschaving.“

Het lijkt me overbodig hieraan één woord toe te voegen.

Den Haag (tijdelijk).

J. A. LOEBER Jr.

1) O.a. door Van der Goes in 1858 en Finsch in 1862.
2) Men kan hierover ook anders oordeelen. Men onverbloemde eerlijkheid, soms mooi-symbolisch uitgevoerd, worden hier levensfuncties afgebeeld, die zich zelf niet gemeen zijn, in ieder geval niet zoo faam als de tallooze scabreuse dingen in „moderne life“.

Leden van „Oost en West“

„Daer can voor de Indien iets groots worden verricht wanneer gij allen, in eenigerlei vorm, Uwe medewerking verleent tot het welslagen der a.s. tentoonstelling te Arnhem.“

Het bestuur der afdeeling Arnhem verdient Uwe steun ten volle, mede omdat zijn lofwaardig streven de gansche Vereeniging ten goede moet komen.

LOSBLADIGE BANDEN BLADEN MET COURANTE LINIATUUR

DIRECT UIT VOORRAAD

RINGBANDEN OCT. - KWARTO - FOLIO FORMAAT - PRIMA METALEN

VRAAGT PRIJSLIJST

LEVERING UIT VOORRAAD

THE H.V.R. TRADING COMP.
ORANJELAAN 21, DEN HAAGVERKOOPAFDEELING
BINDERIJ H. v. RIJMENAM

Van Week tot Week.

Dinsdag 14 tot Maandag 20 Februari.

Verlagung der Zeepost Ned.-Indië. Het port der akten, gedrukte stukken en monsters welke per zeepost naar Nederlandsch-Indië worden verzonden, is verlaagd.

Het tarief is nader vastgesteld voor akten en gedrukte stukken op 1½ cent per 50 gram of restend gedeelte van 50 gram, waarbij voor akten een minimum is gesteld van 1½ cent per zending.

Voor monsters is verschuldigd 2 cent per 50 gram of restend gedeelte van 50 gram, met een minimum van 5 cent per zending.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat deze tariefsverlagung niet van toepassing is op bij abonnement gefrankeerde nieuwsbladen, waarvoor het bestaande tarief gehandhaafd blijft.

H. K. Zaalberg †. Te Batavia is den 13en Febr. overleden de heer F. H. K. Zaalberg, hoofdredacteur van het Bat. Nieuwsblad, lid van den Volksraad voor het Indo-Europeesch Verbond, ridder in de Orde van Oranje Nassau.

H. F. A. van Lingen †. Batavia, 16 Febr. (Aneta) † Overleden is de heer H. F. A. van Lingen, een der oprichters van het Indo-Europeesch Verbond.

Univers. examens. Leiden. Bevorderd tot doctor in de rechtsgeleerdheid op proefschrift getiteld: *Practijk der gewestelijke keuren in Ned.-Indië*, van 1922 tot en met 1926, de heer Taco S. Smit.

Dr. J. P. Kloos †. Te 's-Gravenhage is, in den ouderdom van 83 jaar, overleden Dr. J. P. Kloos, oud-officier van gezondheid bij het O.-I. leger en oud-stadsgeneesheer van Batavia. De overledene was ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw.

pensioen. De kolonel der Infanterie van het O.-I. leger C. S. Gomm zal den 2en Mei a.s. den dienst met pensioen verlaten.

A. H. L. Utermark †. Te 's-Gravenhage is, op den leeftijd van 52 jaar, overleden de heer Mr. A. H. L. Utermark, oud-lid van den Raad van Justitie te Batavia.

Overstroming in het Solosche. Batavia, 14 Febr. (Aneta). — Klodrat in het Solosche is overstromd. Het water stond anderhalven meter hoog. 100 huizen zijn ingestort, een kind en vee worden vermist. De politie is versterkt en er is voedsel heen gezonden. De baan van de N.I.S. is bij Solo over een lengte van 100 meter weggeslagen.

Feber naar Indië. Het Vaderl. bericht dat de heer L. J. M. Feber, oud-lid van de Tweede Kamer, zich de volgende maand naar Ned.-Indië zal begeven, om zijn ambtelijke loopbaan te Batavia te hervatten.

De zaak der Indonesische studenten. Gemeld wordt dat de openbare behandeling van de zaak der Indonesische studenten Mohammad Hata, mr. R. Ali Sastro Amidjojo, R. M. Abdoel Madjid Djaja Adhiningrat en Mohammad Nazir Datoek Pamontjak (zie over hen het K. W. van 29 Sept. 1927) zal plaats hebben te 's-Gravenhage op Do. 8 Maart. Als hun verdedigers zullen optreden mrs. Tj. Mobach en J. E. W. Duys.

Instituut Kern te Leiden. Vanwege het Instituut Kern te Leiden zullen in de maanden Febr. en Maart eenige archaeologische lezingen met lichtbeelden worden gehouden, waarvan een tweetal betrekking op Ned.-Indië hebben, nl. *Indonesische maansikkelvormige halssieraden* door Mr. J. G. Huysen (1 Maart). — *De Nederlandsche oudheden in de Molukken*, door den heer V. I. van de Wall (15 Maart).

C. Buning †. Te Voorburg is, op den leeftijd van 59 jaar, overleden de heer H. C. Buning, gep. officier van gezondheid O.-I. leger, oud-geneesheer-directeur van de ziekeninrichting Toejoeng Redjo te Paree. De overledene was ridder van de Militaire Willemsorde en van de Oranje Nassau-orde.

Ned.-Indonesisch Verbond. In aansluiting bij het bericht in een vorig K. W. over de soirée, te houden te 's-Gravenhage op 25 Febr., kan

De tekst der Aneta-telegrammen is ontleend aan het Vaderland

nog het volgende worden gemeld. Het programma zal bijna uitsluitend gewijd zijn aan oorspronkelijke Indische kunst.

Na een inleidend woord van den voorzitter van het Verbond, mr. D. J. W. J. Kluijver, zullen het Javaansche schimmenspel en de Javaansche marionetten worden vertoond, toegelicht door den vertooner, Raden Mas mr. Soeripto.

Voorts zal voor de eerste maal in Nederland een wajang wong worden opgevoerd, het Javaansche looneel- en dansspel. Aan deze wajang wong zullen de heeren Soeripto, Soebanto, Oemersaid, Maladhi, Soebagio, Soekardi en Soemiar medewerken, terwijl het spel zal worden begeleid door een vrijwel volledig gamelan-orkest.

Een origineele Krontjongband zal o.m. Menadoneesche liederen en Ambonneesche strijdlieparen ten gehoor brengen.

Behalve vele Nederlandsche autoriteiten zullen ook verscheidene te 's-Gravenhage geaccrediteerde vertegenwoordigers van andere mogendheden de soirée bijwonen.

Ter dood veroordeeld. Padang, 20 Febr. (Aneta). De Landraad heeft den rampokker Gandjil wegens een in December 1926 bedreven moord ter dood veroordeeld.

H. E. Taylor Weber †. Tasikmalaja, 20 Febr. (Aneta). Alhier is overleden de heer H. E. Taylor Weber, oud-hoofdadministrateur van de onderneming „Landen aan de Zuid”.

O. Birnie †. 20 Febr. (Aneta). Een sneltrein heeft den planter O. Birnie overreden, tengevolge waarvan deze is overleden.

Kunst, Kunstnijverh. en Huisvlijt.

De Nederlandsch-Indische Kunstkring 1902—1927.

In hartelijken dank ontvingen wij van het Bestuur dezer jubilerende instelling het zeer smaakvolle *Gedenkboek*, uitgegeven bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de „Vereeniging de Nederlandsch-Indische Kunstkring” te Batavia, dat opent met een goed gelijkend portret van Z. Exc. Jhr. Mr. A. C. D. de Graeff, beschermheer sedert 1926, wiens ovaal hoofd met de blijmoedig ernstige uitdrukking der diepliggende oogen, het bijzonder hooggewelfde voorhoofd en de lange ooren, levendig herinnert aan een der zeven Japansche *Yoshes*; dien van het wijze verstand.

Een goed begin dus bij de herdenking van hetgeen er in deze laatste kwarteeuw verricht is door de vereeniging, die de wijsheid betracht langs kunstzinnigen weg.

Wat ligt haar statig blank gebouw, met zijn koel beschaduwden ingang, daar mooi tusschen het tropisch geboomte aan de Van Heutsz-boulevard te Weltevreden!

Deze eigen woning, welke 17 April 1914 werd ingewijd, heeft de vereeniging te danken aan de „Stichting, Gebouw Ned.-Indische Kunstkring”, welke, zooals wij in het boek lezen, een afgescheiden lichaam is, met een eigen bestuur en eigen middelen, hoewel zij is gegroeid uit en ten nauwste verbonden is met den N.-I. Kunstkring, ja, zelfs slechts bestaat om deze bij het nastreven van de in zijne statuten omschreven doeleinden te steunen. Verder wordt beschreven:

„Na door een ruim trappenhuis te zijn opgestegen, maakt bij het binnentreden de groote bovenzaal met haar hooge, donkere lambrizeering en gewelfd plafond een voornamen indruk. De aangrenzende vertrekken, administratiekantoor, bibliotheek, vergaderzaal, teekenzalen, garderobes en toiletten vormen met de groote tentoonstellingszaal de bovenverdieping van het monumentale gebouw. Het benedengedeelte bestaat uit een voorzaal met groote zaal, zijkamer en zijgalerijen, eenige achterliggende bijlokalen en twee paviljoenwoningen.”

Een mooi complex, als resultaat van twaalfjarigen moeizamen arbeid. Terecht wordt in dit boek opgemerkt, „hoe er vóórdien in Ned.-Indië geen spoor van eenig kunstleven, wat zeker geen wonder was bij het geheel ontbreken van onderwijsinrichtingen op dit gebied. Wat er aan onderwijs in teekenen verkrijgbaar was, ging in geen geval zoo ver en zoo

NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ AMSTERDAM

Gestort Kapitaal . . . . . f 80,000,000.—
Statutaire Reserve . . . . . 40,000,000.—

Agentschappen te ROTTERDAM en 's-GRAVENHAGE.

Vestigingen in Nederlandsch-Indië, Straits-Settlements, Britsch-Indië, China en Japan.

In- en Verkoop van Wissels en Telegrafische Transferten. — Incasseringen en Financieringen. — Schriftelijke en Telegrafische Credieten. — Reiscredietbrieven. — Deposito's. — Rekeningen-Courant. — Aan- en Verkoop van Effecten. — Administratie van Vermogens. — Open en Gesloten Bewaarneming.

SAFE-DEPOSIT — KOFFERKLUIS

Inrichting tot het plaatsen van brandkasten. Speciale gelegenheid tot het huren van afzonderlijke kluisen voor groote administraties.

TAAMS & KEYSER

BANKASTRAAT 10, Den Haag - Tel. 17164, 10387

KEYSER & Co.

P. C. HOOFSTRAAT 24
Amsterdam - Tel. 21729

Behandelen alle Effectenzaken, geven inlichtingen over Courante en Incourante Fondsen

REKENING-COURANT COUPONS

DE BAS & Co., Bankiers

HEERENGRACHT 17 - 'S-GRAVENHAGE

Belasten zich met alle Bankzaken
Safe-Inrichting

DE N.V. BEGRAFENIS-ONDERNEMING „SIMPLICITAS”

VAN W. J. INNEMÉE & ZONEN TE 'S-GRAVENHAGE IS ONMIDDELIJK IN HET BINNEN-EN BUITENLAND TE ONTBIEDEN VOOR REGELING VAN EEN TRANSPORT, BEGRAFENIS OF CREMATIE
KANTOREN: DENNEWEG 71-73
GARAGES, KISTENMAKERIJ EN DRUKKERIJ: HOOIKADE 45-57
TELEFOON: 11314 EN 12890

JAN MESKER & Co.

PRINS HENDRIKSTRAAT 44-50
DEN HAAG

COMPLETE MEUBILEERING

IN MODERNE EN ANTIEKE STIJLEN

VRAAGT GRATIS ONZE UITGEBR. CATALOGUS
BILLIJKE PRIJZEN :: BILLIJKE PRIJZEN

Tari Bari

De Sigaret met geprepareerd riet-mondstuk

Verkrijgbaar bij alle goede Winkeliers

HAARLEM

N.V. v. BASTEN's Woninginrichting

WAGENWEG 102 :: HAARLEM
t.o. de Hazepaterslaan, Tel. 11159

Complete installatiën worden tevoren volledig begroot en opgegeven.

Al onze Meubelen, Tapijten, Stoffen, enz., worden onder schriftelijke garantie verkocht.

Levering geschiedt franco door het geheele land, met eigen auto's.

Alle artikelen in onze Show-rooms zijn geprijsd, zoodat iedere Cliënt zelf de prijzen kan zien.

AANBEVOLEN VOOR OOST EN WEST

**CHRISTELIJK LYCEUM
TE HAARLEM**

Gevestigd: EMMAKADE 43

Afdelingen GYMNASIUM,
H.B.S. met 5-jarigen cursus en
Economisch Litteraire H.B.S.

MODERN INGERICHTE SCHOOL
PROGRAMMA op aanvraag bij den Rector
Ir. W. VAN DORP

5400

HERSTELLINGSOORD

„HUIZE MARIA EMALIA DORREPAAL“

gelegen even buiten Voorburg in landelijke omgeving, met grooten tuin en waterpartij. Uiterst geschikt voor repatriërenden, die, op advies van een geneesheer, eenigen tijd rust behoeven.

BILLIJKE PRIJZEN. VRAAGT PROSPECTUS.

Piano's - Vleugels - Autopiano's - Harmoniums
ook gebouwd voor de Tropen.

VRAAGT OFFERTE

G. A. J. VAN KALMTHOUT
BISSCHOP HAMERSTR. 3. Tel. 1562. NIJMEGEN

WISBRUN & LIFFMANN
VEENESTRAAT 35-37 - Tel. 12503 - DEN HAAG

DAMES MODE ARTIKELEN
ZIJDEN STOFFEN - FLUWEELEN
KANTSTOFFEN - ALLE SOORTEN
GARNEERINGEN, ENZ., ENZ. - BALARTIKELEN

WEIMARSTRAAT 119 (tuss. Regentessepl. en Beeklaan)

MANUFACTUREN, LINGERIEËN, KOUSEN,
SOKKEN, ENZ. - BABY-ARTIKELEN

HET VERTROUWDE ADRES VOOR REPATRIËRENDEN

Aanbevelend. L. A. KWANTEN

hoog, dat het als een grondslag voor toekomstige kunstenaars zou kunnen dienen. Van Regeeringswege werd in deze zoo goed als niets gedaan. In Engelsch-Indië was men reeds veel verder op dit gebied. Daar bestonden toen al kunstscholen voor de opleiding van kunstenaars. Van deze scholen ging de bezieling uit tot een opgewekt nationaal kunstleven. Door de oprichting van den Ned.-Indischen Kunstkring te Batavia werd de grondslag gelegd voor een arbeid in die richting.

„Een der moeilijkheden, die wel altijd overwonnen moeten worden, doch die in de eerste jaren van het bestaan nog sterker spraken dan nu, was het tot elkaar brengen van kunstenaar en publiek, het opvoeden en het opvoeren van de belangstelling tot liefde voor de kunst.“

Dit laatste is der vereeniging hoe langer hoe meer gelukt, waartoe niet alleen de belangrijke, met smaak geschikte tentoonstellingen, in de daartoe zoo geëigende zalen — verschillende foto's in het boek geven hiervan blijk — maar ook de gezamenlijke teekenoefeningen, veelal naar levend model, en de avond-bijeenkomsten in een kunstzinnig milieu — hoe gezellig doet het zitje aan, met fraaie z.g. Compagnie-meubelen, te midden van groen en bloemen — het hare hebben bijgedragen.

En dit niet alleen opzichtsens de Westersche, maar gelukkig ook wat betreft de Oostersche, in het bijzonder de Inlandsche kunst.

Reeds in de constitueerende vergadering van 1902 werd de vraag gesteld: hoe men zich verhiield tegenover deze laatste? Uit de nadere doelomschrijving in het huishoudelijk reglement blijkt:

„dat de vereeniging de Inlandsche kunst en kunstnijverheid in het bijzonder als voorwerpen van haar aandacht beschouwde“. In een latere vergadering was het bestuur eenstemmig van oordeel:

„dat zoowel het aesthetisch als het economisch beleid in deze zaak moet beheerscht worden door de gedachte, dat de Inlandsche kunst, ook in haar industriele toepassing, moet zorgen, zichzelf te blijven, dat de nationale tradities, op menige plaats in den Archipel nog levend, moeten worden gehandhaafd en elders tot aanzijn geroepen; dat alleen dan voor de Inlandsche kunst en kunst-industrie mogelijkheid bestaat zich een blijvende plaats op de Europeesche markt te veroveren.“

Geheel in denzelfden geest dus als Boeatan's desbetreffende opvatting in Nederland altijd geweest is. En evenals deze heeft de Ned.-Ind. Kunstkring verschillende pracht-tentoonstellingen gehouden van Indonesische kunst, o.a. van koperwerk, van Balineesche kunst, van gebruiksvoorwerpen uit de Bataklanden, van weefsels uit Soemba, Siloenggang, Palembang, Timor en Flores, van batiks uit Solo en Djodja, en van houtsnijwerk uit Java, Madoera en Bali, welke niet weinig hebben bijgedragen om de kennis en daardoor ook de liefde er voor, ook bij het Europeesche publiek in Indië, op te wekken. Verder lezen wij nog:

„Aangezien met een juiste behartiging en bevordering van de Inlandsche kunstnijverheid een groot belang der bevolking kan worden gediend, ook economisch, werd aan de Regeering verzocht steun te willen verlenen ten behoeve en maatregelen te willen treffen ter bescherming van de inheemsche kunst. Gewezen werd op het groote gewicht en de beteekenis, zoowel uit een aesthetisch als uit een cultuur-historisch oogpunt voor de bevolking, indien de schatten, die in haar kunstnijverheid, woningbouw en gemeenschapsgebouwen aanwezig zijn, voor verval zouden worden behoeft.“

„Gevraagd werd ook om blikken van de Regeering, dat er prijs wordt gesteld op een verdere ontwikkeling van de onder ons Bestuur staande volken, op den grondslag van hun vroegere cultuur en kunst. Steun werd gevraagd voor het eiland Bali, waar door een groote aardbeving vele monumenten van volkskunst werden verwoest; gewezen werd op het zeer groote gevaar, dat door niet oordeelkundig optreden dit schoone eiland, met een nog levende, oude cultuur, op eens en voor goed zou kunnen worden bedorven.“

„Ten slotte werd aan de Regeering verzocht een ordonnantie te willen doen samenstellen, waardoor alle bedoelde monumenten over den geheelen archipel zouden worden beschermd.“

Hoewel toen door Gouv.-Generaal, Graaf van Limburg Stirum, zooveel mogelijk hiervoor gedaan werd, kwam toch een *monumenten-wet* nog steeds niet tot stand.

Bij de verdere uitwerking van de bij de Regeering voorgebrachte belangen der Inlandsche kunst rijpte het denkbeeld tot stichting van een inrichting ter opleiding en vorming van kunstnijverheid tot eventuele leiders van kunstnijverheidsinrichtingen of centra, om zodoende de vreemde, slechte invloeden te weren en te zorgen, dat zij zich, den grondslag der eigen culturele waarden, verdoezelen of ontplooiën en vernieuwen. Ook werden rekesten aan de Regeering ingediend tot verandering en verbetering van het onderwijs in het teekenen van de opleidingsscholen voor Inlandsche ambtenaren en kweekscholen voor Inlandsche onderwijzers. Gevraagd werd Regeeringssteun voor een teekencursus, waar opleiding zou worden gegeven in teekenen en waar dan meer in het bijzonder zou worden gelet op het aankweeken van liefde voor en het ontwerpen van ornament, zoodat in tal van Inlandsche kunstwerken van vroeger werd toegepast.

Hieraan werd toegevoegd:

„Werd op dit verzoek niet afwijzend geschikt, er werd ook geen gevolg aan gegeven tot nu toe; wel konden wij vaststellen, dat het teekenen op de genoemde scholen met onze opmerkingen en aanwijzingen in latere jaren eenigermate is rekening houdend.“

Dit zal echter voor de Vereeniging, die intusschen uitgegroeid is tot een Bond van 26 Kunstkringen, over heel Java en Sumatra verspreid, geen reden zijn om haar ernstige pogingen in deze te geven. En stellig zal „Boeatan“ in hetzelfde streven hiertoe ook blijven medewerken.

Nog een groote wensch koestert de Bond: een Museum van Beeldende Kunsten. Hoewel ten eerste was gehoopt, dat de plannen bij de herdenking van dit jubileum zoover zouden zijn gevorderd, tot de stichting van het Museum zou kunnen worden overgegaan, is dit, niettegenstaande de groote moeite en inspanning daaraan besteed, niet meegelukkig. De uiteenzettingen daaromtrent eindigen echter met de hoopvolle woorden:

„Wij hebben het volste vertrouwen, dat langgekoesterde ideaal, een Museum van Beeldende Kunsten te Batavia, binnen niet lang tijd zal worden verwezenlijkt.“

Ten eerste ook zouden wij ons erin verheugen als door de totstandkoming daarvan mede de kroon kon worden gezet op al het goede werk door de Bond, in het bijzonder door de Vereeniging Neder-Indischen Kunstkring te Batavia, verricht.

Dat deze niet bij de pakken neer blijft zitten, wijst het volgend bericht, uit *De Javabode* ongenomen:

In het gebouw van den Kunstkring te Batavia is op 7 Januari j.l. een tentoonstelling geopend ter gelegenheid van het zilveren jubileum.

„Het is, dank zij de medewerking van verschillende particulieren, die schilderijen in hun bezit bruikleen afstonden, een belangwekkende collectie geworden, waarin men van verscheidene Indische schilders en ook van eenige Europeesche schilders die in Indië gewerkt hebben zeer fraaie stukken vindt.“

Schilderijen werden o.a. afgestaan door den gouverneur-geenraal en door den Volksraad; er werd van vrijwel alle bekende schilders in Indië van eenige Nederlandsche artisten, die er korter langer tijd geweest zijn, o.a. van Isaac Israëls, Willem Witsen, Willem Dooyewaard en J. L. Eland van eenige buitenlanders.

Van de Indische schilders zijn er o.a. Frans van der Meulen, Carel L. Dake, Ernest Dezentje, Jan Frans Dirck Homberg, Mia Lyon, P. A. J. Moojen, Hendrik van Velthuysen en H. A. L. Wichers.

Voorts is er eenig beeldhouwwerk van prof. C. Wolff Schoemaker.

De catalogus voor deze expositie werd bijzonder verzorgd; zij bevat van de meeste inzenders een portret naar oorspronkelijke teekening of foto's; van de meesten is bovendien een korte biografische notitie opgenomen; een en ander schenkt dezen catalogus duurzamer waarde.“

Verbetering.

Van bevriende zijde werd ons er op gewezen, dat *Dewi Sri Kedaton* bij de uitvoering van *FurAsia*, de „Kelono“, doch een *ronggeng*-dans heeft uitgevoerd.

*) Gedoeld wordt hier blijkbaar op de aanstelling van het nuttige werk van den heer R. Adolf, als ambtenaar van den handarbeid.

Het meest gesorteerd Magazijn van Lingerieën, Modeartikelen, Tricotage enz.
in „DUINOORD” is Magazijn „DE ZONEGRENS”

FREDERIK HENDRIKLAAN 99 :: DEN HAAG
 Uitsluitend 1ste kwaliteit, scherp concurrerende prijzen

FILIALEN: Thomsonplein 26c, Den Haag - Pansierstraat 48, Scheveningen

Persoverzicht uit de Ind. Bladen.

I. UIT DE EUROPEESCHE PERS.

De beoordeeling door Indië van de toestanden in Nederland.

Dr. A. R. Zimmerman schrijft in *De Loc.* (11/1) over „Nederland, zooals Indië het ziet”. Tal van Nederlandsche jongelingen bezoeken onze hoogeschoolen in Nederland. Hooggeplaatste Inlanders maken een reis naar Nederland; verscheidene vorsten en edelen hebben er aldaar verblijf gehouden. De Inlandsche pers volgt de Nederlandsche- en is vertrouwd met al wat in Nederland geschiedt. Het spreekt van zelf dat het zooveel, waarin Nederland in den Archipel wordt gevreesd, van allervoornaamst belang is voor de ontwikkeling van de gevoelens ten opzichte van het heerschend gezag. De gehechtheid aan dat gezag zal groo- ter of kleiner zijn, naarmate men in Indië een gun- tiger of een minder gunstigen indruk heeft van de toestanden in het eigen tehuis der blanke regeerders, naarmate die toestanden meer, dan wel minder eer- lijkheid verwekken. Voor heel het koloniale vraagstuk is dat alles van overwegende, wellicht zelfs van vitale beteekenis.

Voor het bijzonder gebied, voor het eigen leven van de eigen krachtsuiting zijner natie, behoeft geen Nederlander het oog naar te slaan. Er is geen gevaar, dat daarover elders ongunstige opvattingen bestaan. Er is geen sprake van dat geestelijke of lichamelijke achteruitgang zou zijn ingetreden. De in de natie wonende kracht, zooals zij zich vertoont in leven en in de bedrijf der enkelen, d.w.z. op het particulier terrein, is een zoodanige dat zij het bezit van een groot koloniaal rijk niet onwaardig is. Een oorzaak van groote onvroefheid noemt Dr. Z. het echter, dat zich op openbaar gebied niet hetzelfde beeld vertoont. Ja, het Nederlandsche vraagstuk bij uitnemendheid is dit: aanwaar dit verschil tusschen den aard der natie en haar bestuurswijze? Waarom komen de kracht en de ernst en het gezond verstand, die de enkelen bezielen, niet tot uiting in de zaken des bewinds? Dr. Z. behandelt dit vraagstuk thans niet, doch wijst voor heden slechts op de kloof, met het oog op hare terugwer- king in Indië. Moed, volharding, eendracht en nationaal zelfvertrouwen hebben Indië voor Nederland gewonnen. Zonder die eigenschappen zal het ons niet behouden blijven.

De Javasche Bank.

De Javasche Bank is opgericht bij besluit van den Commissaris-Generaal van 24 Januari 1828. Naar aanleiding van het eeuwfeest beschrijft *De Loc.* (9/11/1) haar geschiedenis in deze honderd jaren. De oprichting van de Jav. Bank dient gezien te worden in het licht van de algemeene economische politiek van Koning Willem I. Toen de Koning bemerkte, dat het vervallen bedrijfsleven zich niet uit eigen kracht oprichtte, nam hijzelf het initiatief tot verschillende richtingen op commercieel gebied. Genoemd mogen worden de oprichting van de latere „Société Générale” te Brussel in 1822, de Nederlandsche Handel-Mij. in 1824 en de Javasche Bank in 1828. Daarnaast ging stimulerende invloed van den Koning uit op den handel met West-Indië, den Levant en China. In vele maatregelen van den Koning school een kunst- matig element, doch in het licht der tijdsomstandig- heden bezien, was het inzicht van den Koning juist. In het *Soer. Hbl.* (11/1) schetst de heer *Smissaert* de beteekenis der Jav. Bank voor Ned.-Indië. Kwalijk kan deze beteekenis te hoog worden aangeslagen. Van hoe veel gewicht is het niet, dat in een land, zoover van de groote geld-centra verwijderd, de groote gel- delijke belangen op een veiligen, hechten grondslag berusten! Een goed muntstelsel is allereerst daartoe onmisbaar; men weet hoezeer door gelukkige samen- werking van Gouvernement en Bank daarvoor is ge- geijverd en wat bereikt werd. De muntzuivering werd in 1906 door *mr. Vissering* begonnen. De bescherming van den geldsomloop berust in het vertrouwen dat de Javasche Bank geniet, in het crediet harer bank- biljetten, harer wel verzekerde liquiditeit, het inacht- nemen van de verplichte dekking. De 40 pCt. werd in oorlogstijd op 20 pCt. teruggebracht; glansrijk kon de Jav. Bank deze faciliteit ontberen. Nuttig is haar controle op de wisselkoersen en voordeel is erin ge- legen dat zij lage rente-tarieven aanhoudt. De stevig- heid van een gebouw wordt eerst recht beproefd door de werking van buitengewone natuurkrachten. Zoo beproefde de wereldoorlog de stevigheid van het Ned.-Indische geld- en credietwezen en van de Ja-

vasche Bank. De bouw bleek solide, zelfs tegen die zware schokken bestand. En dit zegt eigenlijk alles.

Rusland en Indië.

De Loc. (9, 10, 12 en 13/1) geeft een verslag van het Congres der *Anti-Koloniale Liga* te Brussel. Welk een conglomeraat van vraagstukken van ras en poli- tiek en godsdienst. Wat bindt die menschen in de opkamer van de Vlaamsche Taveerne, wanneer ze niet kunstmatig worden samengebracht en samen- gehouden, voor een doel, dat vreemd is aan den die- peren zin van elke dier bewegingen op zichzelf.... *Moskou*....

Een merkwaardige publicatie bevatten het *Alg. Ind. Dgbl.*, het *Soer. Hbl.* (12 t/m. 17/1) en de *Deli Crt.* (16 t/m. 23/1): een artikelenreeks van een banneling uit Ned.-Indië, *ir. A. Baars*. Wegens communistische actie uit Indië gezet, heeft de practijk den heer Baars in Rusland het practisch falen van het communisme zoo overtuigend aangetoond, dat hij thans van radi- caal gewijzigde inzichten en gevoelens blijk geven moet.

Ir. Baars hoopt dat zijne beschrijving der toestan- den in Rusland eenige uitwerking zal hebben op die groepen, die geboeid worden door den uiterlijken glans en de propaganda van Sowjet-Rusland. De meeste buitenlandsche communisten, die er voor par- tijzaken vertoeven, krijgen slechts een uiterst beperk- ten kijk op de toestanden. *Semaoen* en *Darsono* te Moskou weten weinig van hun nieuw vaderland. Zij werken dagelijks op het bureau der communistische- en vakvereenigings-internationale, waar ze kranten lezen en brieven ontvangen, en zoo het nieuws uit- vinden over Indonesië en dat in rapporten verwerken. Ze wonen tezamen met de andere buitenlandsche medewerkers dier organisaties in een hotel en leiden alzo een leven in een geheel afgesloten kringetje. Van de echte Russische organisaties kennen ze hoogstens het organisatie-schema op papier, en dat wil niet zeggen, dat men weet, hoe ze werken en wat ze in de practijk doen. De staatstrusts, de economische raden, zelfs de sowjets, zijn voor hen net zoozeer een gesloten boek als voor den gemiddelden Indonesiër, die zich even- eens een beeld vormt van den toestand op grond van partijdige voorlichting. Onder de vele buitenlanders, communisten en sympathiseerenden, die naar Rusland getrokken zijn om er in het bedrijfsleven te arbeiden, bestaat de algemeene opinie, dat het economische leven er jammerlijk voorstaat en volstrekt niet beant- woordt aan de verwachtingen, welke zij ervan had- den. Een leider van een groot concern te Berlijn, dat groote installaties aan Rusland levert, zeide nog on- lang: „Wij sturen met graagte onze monteurs naar Rusland om de geleverde machines bedrijfswaardig te maken. Als die menschen terugkomen, zijn ze niet eens meer sociaal-democraat, laat staan commu- nist! Die ervaring hadden ze in enkele jaren reeds opgedaan.”

Voor landen als *Ned.-Indië* spiegelt men den een- voudigen *desa*-lieden voor, dat zij onder een sovjet- bewind *geen belasting* meer zullen betalen. De directe belastingen zijn in Rusland voor de boeren hooger, dan zij voor de revolutie waren. Het bedrag is zeer hoog, als men in aanmerking neemt de geringe productiviteit van den Russischen landbouw. Het sow- jet-bewind heeft aan de van ouds bestaande *desa*- diensten niets veranderd. De onbetaalde arbeid in de dorpen is niet zwaar; in de gebieden met irrigatie is die onbetaalde arbeid belangrijk zwaarder. Voor het probleem der *desa*-diensten zou men in Sowjet-Rus- land tevergeefs naar een oplossing zoeken. Naast directe- bestaan ook *indirecte belastingen*, en in zeer hooge mate. Deze drukken naar verhouding het zwaarst op de armsten. Men voerde daartegen aan: „De boeren zijn nu eenmaal zoo stom, ze zien alleen wat ze direct betalen, de indirecte belastingen voelen ze niet, dus moet het zoo maar, want het geld hebben we noodig.” Wat den *landbouw* betreft is er over het algemeen achteruitgang te constateeren. De voor den landbouw zoo onontbeerlijke machinerieën moet men opnieuw aanschaffen, waartoe de kleine boeren niet in staat zijn. In Turkestan en den Kaukasus bezit Rusland *bevoelde gronden*. Bij de bevoeiing, een ge- meenschappelijke zaak, waarbij de organisatie mede van invloed is, zien we een belangrijke daling van de graanopbrengst, vergeleken bij 1913. In de jaren 1919—1922 heeft de schrijver in Turkestan van nabij gezien, welke vreeselijke gevolgen de revolutie met haar regiem heeft voor een streek, die voor zijn land- bouw afhankelijk is van bevoelde gronden.

Wij verwijzen naar *De Loc.* (10/1, blz. 26, „Japan en Indië, gen. J. C. Pabst; 12/1 „De koloniale positie van Nederland”, prof *mr. M. W. F. Treub; 14/1 „Se-*

STAALWAREN - TAFELZILVER - PORTRETLIJSTEN
 BLOEMPOTTEN - ROOKTAFELS - KOPERWERK

J. A. SCHLETTE - DEN HAAG

WILLEM DE ZWIJGERLAAN 50 544
 TELEFOON 50888 :: POSTGIRO 43903

SLIJPERIJ - REPARATIE-INRICHTING
 EMBALLAGE VOOR VERZENDING VRIJ

G. J. R. v. d. GAAG & ZOON

GROENMARKT 27

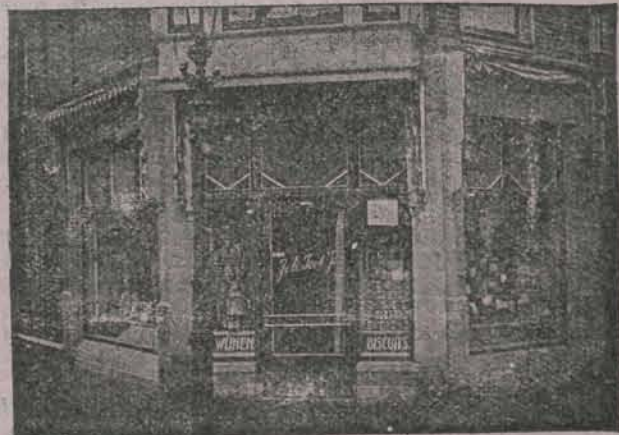
TELEPH. No. 12512 DEN HAAG

DROGERIEN :: CHEMICALIËN
 DEPOT DER MEEST BEKENDE BINNEN-
 EN BUITENLANDSCHE SPÉCIALITÉS 5023

JOH. TOET - 'S-GRAVENHAGE

Comestibles - Delicatessen - Kruidenierswaren

AERT VAN DER GOESSTRAAT 34 - TELEFOON 51561

INDISCHE INGREDIENTEN

Special. In Fijne Vleesohwaren, Koek, Bisquit, Chocolade

**VERKOOPHUIS
 GROOT HERTOGINNELAAN 101**

DEN HAAG

SPECIAL VOOR IND. FAMILIES INGERICHT

Bestaat ruim 25 jaar 5647

DAGELIJKS GEOPEND VAN 10 TOT 4 UUR

GARAGE JANSEN

Rijksstraatweg nabij Viaduct

WASSENAAR

TEL. KIEVIET 562 (Haag)

BENZINE LAADSTATION

REPARATIEWERKPLAATSEN

VERHUUR LUXE AUTO'S

MODERNE TAKELAUTO

WIJKHANDEL „DE KROON”

Z.-BUISENSINGEL 288 WEIMARSTR. 198-204
 Tel. 30075 DEN HAAG Tel. 34223

PRIMA OUDE GENEVER

per Liter f 3.75 5581

**ALLE KANTOOR- EN
 SCHOOLBEHOEFTE
 VULPENHOUDERS**

en Vulpenreparaties

in **KLAASSEN'S** Kantoorboekhandel

PRINSESTR. 23 - DEN HAAG - TEL. 12805

H.H. Secretarissen der afdelingen worden er nog- maals beleefdijk aan herinnerd, dat in de verschillende rubrieken van het K.W. steeds namen voorkomen van personen, die in aanmerking komen om voor het lidmaatschap der Vereeniging te worden aangezocht.

marang 250 j. onder Nederlandsch gezag") en het Soer. Hbl. (7/1 „De Week, Lenin"; 10/1 „De centraal Aziatische sovjetrepublieken").

De groote Oost.

Op reis door de Groote Oost (Bat. Nwsbl. 16 en 17/1) is de heer Staargaard, Hoofd van de afd. Buitengewesten van het Dep. van B. B., ook in Boven-Digoel geweest. De eerste indruk van den heer Staargaard was dat de toestand er gunstig kan worden genoemd. Het militaire bestuur, dat bij den opzet van deze vestiging de spits heeft afgebeten, heeft schitterend werk gepresteerd. Kapitein Becking en zijn mannen komt hiervoor allen lof toe. Het bestuurssysteem is thans gewijzigd. Met de wet in de hand kan het civiele bestuur alle noodige maatregelen treffen, terwijl uiteraard de politionele bevoegdheid van den bestuurder verder gaat dan in normale omstandigheden wenschelijk is. Het is natuurlijk ook mogelijk Boven-Digoel als een strafkolonie te besturen, maar wij kennen in onze staatsinrichting dit systeem niet, zoodat deze dan eerst gewijzigd zou dienen te worden. Bovendien zouden wij op deze manier nimmer uit de hoge kosten komen. Onze politiek ten opzichte van Boven-Digoel moet er op gericht zijn, dat wij ons geleidelijk terugtrekken uit de zorg voor deze geïnterneerden. Het communisme gaat hier zachtjes-aan verloren; ook de onhandelbaarheid van de geïnterneerden is een verschijnsel dat verdwijnt. De toelage van de geïnterneerden wordt in 1928 geleidelijk omgezet in werkgelegenheid tegen betaling. Er zal op den duur een verarming plaats hebben; nu zijn de bewoners van het interneringskamp nog welgestelde lieden. Zij komen in den regel met een gevulden buidel naar Boven-Digoel, in keurige kleedij, voor het meerendeel geschoeid, maar op den duur zal dat voor hen niet vol te houden zijn. Door de geweldige afstanden en het kostbare transport zijn de levensmiddelen er duur. Kamponghoofden zullen er worden aangesteld. Het Bestuur is van alles op de hoogte en hoort alles wat van belang is, de geïnterneerden rakende. De gezondheidstoestand is er niet ongunstig; er heerscht wat malaria door de geïnterneerden zelf meegebracht, maar daartegen wordt kinine verstrekt.

Noord Nieuw-Guinea bereikte de heer Staargaard door „den hals", welke „de Vogelkop" met het overige gedeelte van het eiland verbindt. Hier heeft zich in de laatste jaren een snelle ontwikkeling voltrokken. Er zijn door de zorgen van de zending veel scholen en bijna overal werd de heer S. in de kampongs ontvanger door fluitorkesten in een versierde omgeving. Aan de kust is onder de nog aanwezige heidensche bevolking een neiging waar te nemen om tot het Christendom over te gaan en alleen in het diepe, donkere binnenland vindt men nog de oorspronkelijke primitieve toestanden, gewoonten en gebruiken. Maar tevens liggen hier de terreinen, die voor de cultures uiterst geschikt zijn. Er zijn een paar klapperondernemingen, door Duitschers en Chineezers geëxploiteerd.

De Sum. Post (16/1) bevat een brief van den wedana van Boven-Digoel over „De toestand in Boven-Digoel", het Soer. Hbl. (11/1, Z.) schrijft over de „Nieuwste B.-Digoel-historie", de Java-Bode (12 en 13/1, J. V.) wijst op de „Belangstelling in Vreemde landen voor Ned. overzeesche gewesten", ook in Italië.

Op den dwaalweg.

De heer Zentgraaff (Soer. Hbl. 12 en 13/1) kan zich er niet mede vereenigen dat gedurende tientallen jaren ons koloniaal beleid er op was gericht de Ned.-Indische volken en landen in Westerschen zin te ontwikkelen. Volkomen parallel aan onze overschatting van een beetje intellectualisme, ging de onderschatting van de nationale goederen. Wij zagen uit de hoogte neer op wat er leefde en bloeide in het volk, en waar mogelijk hebben wij het uitgeroeid. Gouverneur Coureux voert in Zuid-Celebes een goed beleid. Hij bouwt buiten de Staatsbladen iets nieuws op, een werk van regeneratie; en om dit logisch en goed te doen moet hij terug naar de „gaoekang", the holy one... een overblijfsel van fetichisme, maar dat daar de basis der Inlandsche gemeenschap was. Op Bali zit resident Caron met wat brokstukken der oude Balische maatschappij, en wil daarvan een harmonieus geheel maken. Dus moet hij terug naar vroegere vormen. De scherven van door ons stuk geslagen goede Oostersche dingen moeten bijeen gezocht en aan elkaar gelijmd worden. Z. wenscht handhaving en herstel van hetgeen aan nationale constructies in Ned.-Indië bestaat of bestond. Tevens pleit hij vóór: Inlandsche hoofden, en tegen de surrogaten welke men daarvoor heeft uitgevonden. Slechts een hoofdenbestuur kan goed zijn; een ambtenarenbestuur past niet in het Oostersche kader.

Bij de debatten in den Volksraad over het ontwerp voor een gouvernement Zuid-Sumatra is ongeveer een dozijn oplossingen aan de hand gedaan. Uit de historie put Z. de les dat eiland-politiek in Ned.-Indië altijd proefhoudend is gebleken. Mogelijk is een verdeeling van Indië in Java, Sumatra, Borneo en Celebes met de Molukken, Kleine Soenda-eilanden enz. Met drie gouvernementen, buiten Java, kan derhalve worden volstaan. Sumatra wenscht een Sumatra-politiek, welke de algemeene belangen van dit eiland behartigt.

II. UIT DE INHEEMSCHE EN MALEISCH-CHINEESCHE PERS

De Regeering op het doode punt.

(Slot).

Ook met den inheemschen landbouw ging het niet beter. Vooral in de streken waar de suikercultuur bloeit. Door het in gebruik nemen der gronden, zij dit ook slechts voor een bepaald gedeelte, door de suikercultuur, verliest de bevolking een groot deel van haar inkomen, waarvoor haar als vergoeding gegeven wordt, belastingplichtig gesteld te worden aan de fabrieken.

In den vorm van onbetaalde heerendiensten worden deze belastingen van de bevolking gevegd.

Zoo zien we — roept schrijver uit — hoe met de vreemdelingen de armoede en ellende het eens zoo welvarende land binnensluipen. En grooter en grooter worden armoede en ellende, naarmate de vreemdelingen meer macht krijgen en de exploitatie voortgaat, totdat op het oogenblik de Indonesische bevolking economisch een wrak is.

Door het feit dat de Regeering en de Nederlander beide als werkgevers staan tegenover het inheemsche volk, komen de economische en de politieke strijd schouder aan schouder te staan en het is ten slotte de strijd om het bestaan, die de bevolking zal dwingen den strijd tegen den heerscher aan te vangen.

Dan komt schrijver tot de geestelijke ontwaking van Indonesië, die thans een feit geworden is. Hij memoreert het ontstaan der eerste politieke vereeniging, Boedi Oetomo, gevolgd door de Sarekat Islam, eerst slechts een vereeniging van handelsmensen. In zijn verder betoog wijst hij op de actie van de „afdeeling B", die toen op het punt stond een daadwerkelijke omverwerping van het vreemde gezag te veroorzaken, na welker onderdrukking z.i. verkeerde maatregelen werden genomen, voorts op de opkomst van het communisme, dat oorspronkelijk den wettigen weg der staking wilde bewandelen, doch toen de Regeering als werkgeefster tegenover zich vond met de macht om de stakingspropagandisten werkeloos te maken, zoodat het communisme wel gedwongen werd langs ongeziene paden te werken.

Schrijver zegt dat het er inderdaad met de relaties in November 1926 en Juli 1927 ernstiger heeft uitgezien dan de berichten, die door de Europeesche pers verspreid werden, vermeldden. Men heeft slechts door de Nederlandsche tint heen te zien om de waarheid voor oogen te krijgen. De Regeering meent dat ze met harde maatregelen de zaak uit de wereld kan bannen, maar dat is onmogelijk, want de onlusten, voortgesproten uit ontvreemdenheid, welke oorzaak ligt in de ellendige economische toestanden, zijn niet door harde maatregelen te bedwingen.

De Regeering verkeert inderdaad in een moeilijkheid, want hier is het dat ze op het doode punt staat. De oorzaken der ellende, de onmiddellijke gevolgen van haar eigen regeeringssysteem, die de duidelijkste bewijzen leveren van het feit dat haar eigen regeeringsvorm niet meer voldoet, weg te nemen, beteekent een algeheele omvorming van het huidige regeeringsstelsel. En dit wil het koloniale systeem niet, want een nieuw stelsel, dat den Indonesiërs andere rechten toekent, beteekent slechts het bespoedigen van Indonesië's onafhankelijkheid. En dit kan de Nederlander zich niet indenken, wat ook volkomen begrijpelijk is. En toch, slechts een vrijwillige teruggave der onafhankelijkheid van Indonesië kan de band die dit land aan Nederland bindt, voor breken bewaren. De steeds slechter wordende levensomstandigheden, de jaarlijksche enorme toename van afgestudeerden die nergens hun brood kunnen verdienen, eigenlijk zwevend tusschen leven en dood en die dus onder geen enkele omstandigheid iets te verliezen hebben, voorspellen in de onmiddellijke toekomst weinig rust voor den overheerscher. En nog eens, die toestanden zullen nimmer beter worden zoolang het koloniale overheerschingssysteem nog een koloniaal overheerschingssysteem is.

Op de Jong-Indonesiërs doet schrijver ten slotte een beroep, het arme noodlijdende volk een hand toe te steken en zich te vereenigen tot een krachtig georganiseerd lichaam en handelend op te treden voor het arme volk. Eerst als men krachtig staat, kan men eischen stellen.

Het gevaar van Mekka.

In de Darmokondo (B.O., Solo) van 24 December 1927 schrijft de medewerker te Djeddah van dat blad dat de Europeesche pers in Indië bang schijnt te worden voor het bezoek van Inlanders aan Mekka, omdat wordt gevreesd dat er een verkeerd invloed van de Arabieren of de Sovjet-afgevaardigden zal uitgaan. Schrijver is van meening dat deze vrees ongegrond moet worden geacht, want de Arabieren daar beschouwen de Inlanders toch minachtend en noemen hen Javaansche koeien, ze denken alleen aan het geld. En wat de communisten aangaat en het Sovjet-consulaat, dat

was er al in 1924, maar heeft heelemaal geen vloed uitgeoefend en zelfs de voorgenomen zending van handelsgoederen uit Rusland blijft nog uit.

Schrijver is evenwel bang dat het geschiedt. De Europeesche pers de Regeering er toe zal brengen H. meer op de hadj-gangers te letten en daar is versche geen bezwaar tegen als het maar billijk gaat. Mijner gevreesd moet worden dat alleen het oog zal gebiet sch den worden op leden van vereenigingen of lieden om die aan politiek doen. En het zou juist reden en co dankbaarheid geven als de lieden uit de desa's, ader de bergen en de jongeren die niet aan politiek doeleek, in het oog werden gehouden; noodig is juist land te gaan of de menschen uit eigen beweging ve i trekken dan wel overgehaald worden, of ze lameny doel van de hadj wel begrijpen, aangezien van artoe de bedevaartgangers maar de helft of twee derde i deel de hadj volbrengt en begrijpt. Anderen geouwe alleen uit naijver op de bureu, ze geneeren zich v de r de lieden die een tulband dragen, terwijl wdone anderen bedrogen worden door menschen die vorest, z deelen halen uit hun reis, sjechs en dergelijken. il te

Schrijver wijst ten voorbeeld hierbij op de hadj vaartgangers die onderweg nog moeten worden onderricht in het verrichten van de hadj en op velen, die maar doen wat ze anderen zien do. Daarom vindt hij het jammer dat de Europees pers alleen maatregelen wil ten opzichte van Inlandsche voormannen en degenen die aan polit doen.

De z.g. Inlandsche meerderheid en de effecten.

De redactie van het Mal.-Chineesche dagbl Sin Po te Batavia van 19 December 1927, geeft er ve commentaar op de klacht van de Java Bode dat beslissing vóór de z.g. „Inlandsche meerderhe van invloed zal zijn op de effectenmarkt en de s schen hun geld in andere dan Indische aandee zullen gaan beleggen. Dit gaat gepaard, merkt Sin Po op, met een vooruitsteken van de borst een verklaring dat Indonesië zoo vooruitgegaan mooi geworden is door de verdiensten van de l anders. Andere rassen in Indië doen niets voor land, alleen de Hollanders werken hard, ander tellen niet mede!

De redactie merkt op, dat inderdaad kapitaal kennis noodig zijn, maar dat deze beide (en ook de Hollanders) niets zouden hebben kunts al doen zonder arbeidskracht. En deze geven de landers, deze komt van de Oosterlingen. Niet de Hollanders gaven de arbeidskracht die den weg Anjer tot Banjoewangi tot stand bracht, niet de Hollanders stonden in hitte koffie, thee en su te planten en het zijn ook geen Hollandsche die zich half dood werken in de tinmijnen. Zom Oostersche kracht zou er geen K.M. spoor kun De g zijn gelegd en geen kilo tin uit den bodem geha mie. De redactie vindt dan ook die verwaandheid ont past en merkt op dat de schrijver in de Java-Bes slechts wil doen blijken dat hij niet met de veem meerdering van het aantal Inlandsche leden in diverse Volksraad accoord gaat. Hij moet dat dan ech niet achter mooie woorden verbergen, maar ro uit zeggen: dat bezorgt mij nadeel.

Samenwerking.

In het liberale blad Oetoesan Sumatra te Med zegt een schrijver dat de non-coöperatiebeweg over heel Indonesië steeds meer veld wint en ke o wel zij niet indruischt tegen de wetten des lands, regeering dit toch met leede oogen aanziet, ont het beteekent: negeeren.

Indien die beweging algemeen wordt, zal de reg ring niet kunnen werkzaam zijn zooals het m en zal de waardeering van het gezag dalen en indit het zoover is, zal het besturen van Indonesië moe lijk worden.

De regeering voorziet dit, vandaar dat zij de ha toesteekt aan de ingezetenen, ten einde een heugende tegemoetkoming van hen te ondervind

Schrijver merkt echter op dat niettegensta dit alles blijkt, dat de gedachte van niet te wil samenwerken steeds meer verspreid wordt.

Een der eerste redenen van deze anti-samenw kende stemming ziet het blad in het gevoel dat geen verwachtingen meer koestert en de oorza hiervan is dat de grondslagen voor een samenw king, als theoretisch gedacht, in de praktijk n bestaan, want er zijn nog niet veel regeeringsper nen die willen samenwerken.

De regeering verwacht van de Indonesiërs erkenning dat samenwerking in het belang is v Indonesië en van de ingezetenen, van hoog tot la Doch, of de regeering zich hiervan al dan niet wust is, bij grondig onderzoek is gebleken dat deze uitnodigingen tot samenwerking niet ganscher harte zijn bedoeld. Want, indien werke samenwerking door de regeering beoogd werd, zij moeten begrijpen, dat allereerst de middel daartoe verstrekt moeten worden. De regeer moet voelen en erkennen dat samengaan alle mogelijk is indien in alle opzichten gelijkheid staan. Zoolang het regeeringsbeginsel in Indië niet op die gelijkheid gebaseerd is, zal de samen werking van geen beteekenis zijn.

Het vertrouwen.

Het liberale blad *Benih Timoer*, te Medan, vermeldt het feit dat een Inlandsch onderwijzer aanbrengt H.I.S., die in Inlandsche kleeding op school is verschenen, hiervoor van den Europeeschen onderwijzer een aanmerking kreeg en die eveneens door het schoolhoofd, dat aan het zoeken was naar feiten om hem te pakken te nemen, verdacht werd van communistische gevoelens, waarvan echter bij nader onderzoek door den Assistent Resident niets bleek. Schrijver verklaart dat dergelijke wantrouwen in de samenleving nog steeds bestaan en dat intellectueel te lijden heeft door tegenzin voor samenwerking, niettegenstaande de uitnoodiging van hantoe van hoogerhand. De intellectueel onderwijzer wordt in het dagelijksch leven vijandigheid en wantrouwen van de zijde van het gezag. De redactie voegt hieraan toe te hopen, dat de Indonesiër die het bovenstaande met aandacht leest, zijn toestand zal inzien en streven op hooger school te komen. Hij moet op eigen beenen staan en te eigen krachten vertrouwen.

Oost- en West-Ind. Literat.-Overzicht.

Nivio.

De Febr.-afl. van het orgaan van het Ned. Indon. Verbond brengt het eerste gedeelte eener beschouwing van S. Soetan Melajoe: Een en ander over de Indische zeden en gewoonten. — Prof. T. J. Bezeke vertelt van hetgeen hij onder „Cultuur” verstaat. — Ook bevat deze afl., behalve eenige kleine bijdragen een bijdrage van Mas Prijohoetomo, getiteld: Mohammedaansche vrouw en het onderwijsprobleem in Indonesië, waarvan we het laatste gedeelte hier laten volgen. De opheffing van de positie van de Indonesische vrouw kan alleen worden bewerkstelligd, door den man een reinigingsbad te doen ondergaan, en alles wat slechts zijdelings met den godsdienst in verband staat en via Perzië en Voor-Indië het land binnengeslopen is, af te kappen, b.v. een en ander omtrent de huwelijksvoorschriften, het ribaverbod, het verbod om levende wezens na te bootsen enz. Het is ons allen bekend, dat verschillende Moslimsche voorschriften slechts een letter zijn gebleven, en wel in de eenvoudige reden, dat de Indonesische Moslims uit de 20e eeuw onder gansch andere omstandigheden leven als de Arabieren uit het tijdperk 700—900, waarbij de expansiepolitiek in den vorm van den djihad groote sommen in Arabië deed vloeien in den vorm van oorlogsbuit en zakat. De groot-familie, de clan, als gevolg van de polygamie, zal spoedig verdwijnen en plaats maken voor het enger gezin, wat van grooten invloed zal zijn op de ontwikkelingstempo. Veel corruptie onder de Indische bevolking, ontijdige studiebeeindiging, diversiteit voor verdere ontwikkeling zijn het gevolg van deze gezinsopvatting. Dergelijke verbeteringen kan men alleen snel bereiken door intensiever onderwijs aan de inheemse bevolking. Doch aan den anderen kant is insluiting van het onderwijs slechts mogelijk door opheffing van de positie der Indonesische vrouw. Het onderwijsstelsel moet doordrongen zijn van de betekenis, die de vrouw voor de maatschappelijke ontwikkeling heeft. Handwerken, huishoudelijke, kinderverzorging hooren tot het programma van alle oudere meisjes, sport en gezondheidsleer voor de jongere. De samenwerking van huis en school geschiedt vooral door contact met de moeder. We zien dat de vrouw een dubbele rol speelt in het Indonesisch onderwijsprobleem. De opheffing van de positie der vrouw heeft den opbloei van het onderwijs nodig. En de opbloei van het onderwijs is ondenkbaar zonder opheffing van de positie der vrouw.

Handboek voor Indische Verlofgangers.

Als uitgave van de Vereniging van Ind. Verlofgangers is een speciale editie van het bekende handboek voor Verlofgangers verschenen, bevattende bijzonderheden aangaande de te Amsterdam gehouden aanstaande Olympische Spelen. Bovendien wordt de aandacht er in gevestigd op eveneens in 1928 te houden Nederlandsche Nijverheids-Tentoonstelling te Rotterdam en op de Indische Tentoonstelling van „Oost en West” te Arnhem. Exemplaren zijn op aanvraag gratis verkrijgbaar van de N.V. Ned.-Ind. Uitg. Mij., Groothertoginnelaan 1 te 's-Gravenhage.

Voorlichting over Indië in het buitenland.

Het Alg. Landb. weekbl. v. N.-I. (Nr. v. 7 Jan. '28) heeft Henriette Roland Holst deed in het Londonsch orgaan van de „Union of Democratic Control” de *Foreign Affairs* een aanval op ons bestuur in Indië. De zg. religieuze socialiste dan beweerde dat een Javaansch gezin gemiddeld f 200.— verdient. En omdat een echtpaar met drie kinderen f 40.— noodig heeft alleen voor voeding, is de bevolking er ellendig aan toe. Jaarlijks trekken onze kapitalisten uit deze misère 600 miljoen gulden.

En dat dank zij een schamel dagloon van f 1.20 aan geschoolde arbeiders; aan ongeschoolde natuurlijk nog veel minder. Enz. enz.

Ze heeft 't dan nog over de „droge guillotine” die aan het werk gezet werd toen het te laat was, en de „meer verlicht geheeten bourgeois” Jhr. de Graeff de gevolgen van het door „vreeselijke onderdrukking” gekenmerkt bewind van G. G. Fock niet meer kon coupeeren. Tien volksleiders zijn ter dood gebracht en stierven als helden.

Oud-resident D. S. Cohen (?) heeft in het Dec.-nummer van hetzelfde blad eene weerlegging gegeven van dit artikel, en zegt o.m. dat Henriette's begroting der inkomsten en uitgaven van een Inlandsch gezin voor ieder verstandig lezer een evidente onjuistheid is. Want indien het jaarlijksch tekort voor een gemiddeld gezin gelijk was aan $\frac{2}{3}$ van de netto-inkomsten, zou niet slechts 40 % der bevolking half verhongerd zijn, doch zouden de Inlanders geheel van honger moeten omkomen en dus even snel uitsterven, als zij metterdaad in aantal toenemen.

Op gezag van het rapport van dr. Fievez de Malines van Ginkel toont de heer Cohen dan aan, dat tegenover een gemiddeld inkomen van f 250.— de voeding per persoon hoogstens op f 33.— te stellen is, en dat er dientgevolge niet gemiddeld een tekort is, doch een overschot, gelijk ook blijkt uit de gestadige toeneming van den invoer en de stijging der accijnzen.

Wat de belasting aangaat, is Mevr. H. trouwens al even misleidend. De tien procent toch, die de Nederlander in Ned.-Indië volgens haar betaalt, zijn uitsluitend belasting op het inkomen, terwijl de 10 procent die de Inlander betaalt, blijkbaar alles en alles omvat: directe en indirecte belasting en monopolien. Doch ook zóó betaalde in 1924 de geheele Inlandsche bevolking, de meer gegoeden dus inbegrepen, niet meer dan 9.2 pCt. van haar inkomen, hetgeen aanmerkelijk geringer is dan het werkelijke. En tenslotte zijn sedert 1924 de belastingen nog zeer veel verlaagd.

Het is onmogelijk die loonen naar Europeeschen standaard te meten, daar de behoeften in de tropen zooveel geringer zijn. De proef op de som is echter wel dat de culturen dikwijls moeite hebben om arbeidswilligen te vinden, hetgeen immers niet het geval zou zijn, indien de bevolking bezig was te verhongeren!

De Indische Mercur.

No. 7 (15 Febr.), Vermeerdering van het rubbergebruik, door Ir. J. G. Fol (met afb.). — Het gedenkboek van de Javasche Bank 1828—24 Januari—1928, besproken door F. W. Craandijk. — Het Internationaal Landbouwinstituut te Rome. — Kultuurberichten. — Kleine mededeelingen. (De Indische tentoonstelling te Arnhem). — Financieele berichten en verslagen, zoomede de overige wekelijkse rubrieken. — De afd. Handelsmuseum van het Kol. Instituut geeft een opgave van recente rubber-literatuur.

Algemeen Landbouwweekbl. voor Ned. Indië.

Hoofdzakelijke inhoud van No. 27 (31 Dec. '27). Onze Directeur van Landbouw benoemd tot Gouverneur van Suriname (met portret van Dr. A. A. L. Rutgers). — A. G. Th. Küchlin †. — De kamferboom als schaduwboom voor koffietuinen. — Prof. Treub over het „opzienbarende ontslag” op Tjisompot. — De invloed der Ford-productie op de rubbermarkt. — De quaestie der arbeidskrachten op de cultuur ondernemingen. — De te verwachten productie van de bevolkings-rubbercultuur. — De Amerikaanse tabaksindustrie. Toenemende mechanisering. — Het voorspellen van den moesson in Indië, door Dr. H. P. Berlage. — De ontwikkelingsstadia van den Inlandschen landbouw in verband met de plantaardige voeding in den Indischen Archipel (vervolg), door C. Lekkerkerker (ontleend aan het Kol. Tijdschr.).

Id. No. 28. De ontslagwestie Gersen. — Organische mest, kunstmest. — De Indische voorlichting in Holland. — Thee een anti-scheurbuikmiddel. — Werkwijze voor de bereiding van snel drogende, goed gepreserveerde rubber zoomede van rubbermengsels en rubberartikelen uit de latex, door L. S. Ali Cohen (ontleend aan de Ind. Merc.). — De ontwikkelingsstadia van den Inlandschen landbouw in verband met de plantaardige voeding in den Indischen Archipel (slot), door C. Lekkerkerker (ontleend aan het Kol. Tijdschr.). — Plantwijdte en uitdunning in rubberaanplantingen.

Indisch Militair Tijdschrift.

Uit den inhoud van jaarg. 1928. No. 1. Een nieuwe organisatie van de Infanteriesectie, door J. G. K. Kemmerling. — De waarde van de cryptografie voor de Regeering en het leger, door H. — Gesprekken over tactiek, door C. D. Lagerwerff. — De waarde van de korte en de lange golven voor de radioverbindingen bij het leger in Ned.-Indië, door W. P. Gerharz. — Het tractorvraagstuk bij de Artillerie, door F. W. — Uit officieele verslagen (betreffende militaire verrichtingen op Atjeh), door Harting en Gosenson.

Inter-Ocean.

De zeer fraai geïllustreerde Nov.-afl. bevat o.a. Marriage customs of Middle Java, by Ch. de Cock Wheatley. — Blazing a motor trail through Sumatra, by A. Zimmerman. — The Chinese in Old Batavia, by S. Kalf. — Future trails of civilization, by M. Oostwoud—Wydenes. — Balinese folk-lore on the screen.

Maatschappij-Belangen.

In het onder dezen naam herdoopte tijdschrift der Nederl. Maatschappij voor Nijverheid en Handel, schrijft Prof. Dr. M. W. F. Treub een artikel over de koloniale positie van Nederland in verband met het industriele belang van ons land, waarin hij nog eens duidelijk laat uitkomen, welke groote belangen voor ons land bij de ontwikkeling van Nederl.-Indië betrokken zijn.

Het motorschip Sibajak.

De Rotterdamse Lloyd heeft een keurig boekje over haar nieuwste aanwinst, het D.S. Mail Motorschip Sibajak uitgegeven. De beschrijving van dit grootste harer en der Ned. schepen hebben we toen het proef voor al gegeven. In het fleurige boekje treffen als tegenstelling de afbeeldingen van het eerste op Indië varende en het jongste schip van de Ruyssen: de bark De Drie Gebroeders en de 13.000 tons Sibajak. En dan te weten, dat er nog twee van 16.500 ton in aanbouw zijn... (Vaderl.)

Geneeskundig Tijdschrift voor Ned. Indië.

Afl. 6 van deel 67 (1927) bevat o.m. Malaria in Tegal, door Dr. E. W. Walch en Dr. R. Soesilo. — Verslag van een onderzoek naar de heerschende oogziekten op Ambon en de Oeliasers. — De behandeling van malaria met plasmodium en plasmodium compositum, door P. H. Olivier en A. A. Hulshoff. — Ned.-Indische Trembiculae en verwante mijten, door Dr. E. W. Walch.

Orgaan van de Ned.-Ind. Offic. Vereeniging.

Uit den inhoud van jaarg. 12, No. 12 (Dec. '27). Mijne oorlogsjaren, door kolonel Lebaud (vervoig). — De „grondslagen voor de verdediging van Ned.-Indië” in de 2e gewone zitting van den Volksraad. — Een astronomische tournee in Poeloeclawan, door F. C. A. Schulte (met kaart). — Enkele sociaal-hygiënische beschouwingen betreffende de Artillerie, door H. L. Roelfsema. — Het huldeblijk, door het Indische officierskorps in 1923 aangeboden aan H. M. de Koningin. — De samenvoeging van de Departementen van Oorlog en Marine in Nederland. — Het recht van beklag, door A. Trefers. — Atjehreis, door P. W. F. Kaniess (slot). — Vereenigingsnieuws.

Giftige Indische planten en plantenbestanddeelen, door Dr. M. Duyster, militair apotheker. (Bandoeing, N. V. Boekhandel Visser & Co.).

Justitieele statistiek van Nederlandsch-Indië over het jaar 1926. (Samengesteld bij het Hoofdkantoor van het Gevangeniswezen). (Pekalongan, Strafgevangenis).

Toespraak bij de verleenning van het doctoraat in de technische wetenschap „honoris causa” aan ir. N. Wing Easton, gehouden door Prof. dr. G. A. F. Molengraaff, in de openbare vergadering van den Senaat der Technische Hoogeschool op 9 Jan. 1928. (De Ingenieur, 11 Febr. '28). [In deze toespraak treedt bijzonder op den voorgrond het baanbrekend werk van Dr. Wing Easton op geologisch en mijnbouwkundig gebied, vooral in verband met den bodem van Ned. Oost-Indië].

's Lands wijs, 's lands eer. Een begrafenis op Larat (een der eilanden van de Timorlaetgroep). (De Indische Post, 7 Jan. '28).

Bedrijfseconomische problemen en efficiency, door Ir. W. J. H. Schophuys. (Boschbouwkundig Tijdschr. Tectona, Jan. '28).

De groote kerk van Batavia, door S. Kalf (met ill.). — Het nieuwste schip van de St. Mij. „Nederland” (Christiaan Huygens). — Het batikbedrijf in de Vorstenlanden (boekbespreking), door P. B. (De Ind. Verlofganger, 17 Febr. '28).

De a.s. Indische Tentoonstelling te Arnhem, door Mr. J. Huges. (Handelsberichten, 16 Febr. '28).

Repertorium op de literatuur betreffende de Nederlandsche koloniën, voor zoover zij verspreid is in tijdschriften, periodieken, serie- en mengelwerken. Zesde vervolg (1921—1925). Met naam- en zaakregisters. Door W. J. P. J. Schalken en W. C. Muller. ('s-Gravenhage, M. Nijhoff).

Pieter van Dam. Beschrijvinge van de Oost-Indische Compagnie. Eerste boek, deel I. Uitgegeven door Dr. F. W. Stapel. [Rijks geschiedkundige Publicatiën, No. 63]. ('s-Gravenhage, M. Nijhoff). [Op beide laatstgenoemde uitgaven zal in het Kol. Weekbl. nader de aandacht gevestigd worden].

Suriname.

In de vergaderingen van de Tweede Kamer van 14 en 15 Februari is de Surinaamsche begrooting voor 1928 behandeld en zonder stemming aangenomen. In den aanvang was de Kamer zeer rumoerig, zoodat men op de tribunes de sprekers nauwelijks kon verstaan. De heeren verkeerden nog in vacantiestemming en hadden weinig aandacht voor het gesprokene. Hoe onder dat gegons de voorzitter kon hooren of een spreker buiten zijn boekje ging is ons een raadsel. Men krijgt den indruk dat de heeren weinig égarde voor de sprekers toonen. Eerst bij den vierden spreker, den heer Van Vuuren, kwam er wat stilte, maar al ware dat niet het geval, deze spreker met zijn krachtig geluid zou zich wel hebben doen hooren.

Wij hebben een schoolhoofd gekend, die na de vacantie de leerlingen aldus toesprak: „jongens en meisjes, ik geef jullie twintig minuten om naar hartelust te praten, te gieghelen en te lachen, maar daarna geen kik.” En het was probaat.

Wij moeten constateeren, dat de Kamer ook dit jaar groote belangstelling heeft aan den dag gelegd voor dit gebiedsdeel. Er zijn belangrijke redevoeringen gehouden en wij kregen den indruk: „hoe moet de Minister op dat alles antwoorden?” Er is dan ook niet op alles geantwoord.

Zelfs een kort overzicht van het gesprokene laat de ons toegestane ruimte niet toe. Dat lijkt ons ook niet noodig, waar de dagbladen uitvoerige verslagen hebben gegeven. Wij zullen ons daarom tot enkele opmerkingen bepalen.

Een der voornaamste grieven tegen den Minister was het uitblijven van het bij de vorige begrooting toegezegde „algemeene plan” voor de economische opheffing van Suriname. Wij gelooven dat de Minister onvoorzichtig gehandeld heeft toen hij zulk een plan toezegde. Wij voor ons hebben geen flauwe voorstelling hoe zoo'n plan er zou uitzien, zonder een herhaling te zijn van gemeenplaatsen. Allen zijn het er over eens, dat de snelste manier om de kolonie uit het moeras te halen is de oprichting van groote, moderne cultuur-ondernemingen door het particulier initiatief. De Minister heeft getracht dat particulier initiatief in gang te brengen, tot dusver zonder succes. De menschen, die zulke cultuur-ondernemingen kunnen oprichten, hebben alleen oog voor de verliezen, die in Suriname zijn geleden, maar kennen de geschiedenis van Suriname niet en willen die niet kennen.

De heer van Boetzelaer van Dubbeldam sprak op den tweeden dag deze merkwaardige woorden: „Ik heb gisteren er over gesproken, dat de Minister zijn lijdelijk standpunt zou kunnen laten varen en wel eens eenige pressie zou kunnen uitoefenen op het Nederlandsche kapitaal. De Minister is op dat denkbeeld niet ingegaan. Een Minister kan ook niet ingaan op alle denkbeelden, die hier worden geopperd, maar ik zou toch nogmaals eenigen aandrang op den Minister willen uitoefenen om niet te lang te aarzelen, maar aan dat Nederlandsche kapitaal ook eens zijn tanden te laten zien. Waar dat kapitaal telkens een beroep moet doen op de welwillendheid van de Nederlandsche Regeering, is het toch niet onmogelijk, een enkele maal te laten voelen, dat dit kapitaal met de wenschen der Regeering in sommige gevallen rekening heeft te houden.”

Dat zijn wijze woorden, maar wij gelooven niet, dat de Minister aan den aandrang gevolg zal geven. Misschien zou hij iets bereiken, als hij zijn collega van financiën er toe kon krijgen een staat op te maken van de honderden miljoenen, die hier in de laatste tien of vijftien jaren verloren zijn in speculatieve ondernemingen, om het Nederlandsche kapitaal te overtuigen, dat men niet alleen in Suriname geld verliest. Wij meenen eenige jaren geleden in *De Telegraaf* zulk een staat te hebben gelezen.

Meer dan zijn tanden te laten zien, ligt het op den weg van den Minister, in overweging te nemen het denkbeeld van den oud-gouverneur Staal, ontwikkeld in *De Groene Amsterdammer* van 4 Febr. (zie *Kol. Weekblad* van 9 Februari): de Regeering geve een rentegarantie aan ondernemers van een nieuw groot landbouwbedrijf, dat gerugsteund is door ruim kapitaal, naar de beste eischen opgezet en in bekwaame handen.

Een dergelijk denkbeeld gaf ook de oud-Gouverneur Lely in zijne 10 Februari 1921 in de Tweede Kamer gehouden rede. (Zie *De West-Indische Gids*, 3e j.-g. Juli 1921, blz. 172).

De heer Bijleveld vestigde de aandacht van den Minister op het denkbeeld van den oud-Gouverneur Staal en de Minister antwoordde daarop: „Wanneer het daartoe mocht komen, dat net investeren van kapitaal in Suriname zonder eenige voorwaarde en vrijwillig, niet plaats heeft volgens de verwachtingen, die ik heb, zal het denkbeeld van den heer Staal door mij ernstig worden overdacht.”

Ziedaar, zouden wij zeggen, het „welvaartsplan”

in een notendop.

Over de grenskwestie hebben vier leden — de heeren Ilzerman, Droogleever Fortuyn, van Boetzelaer van Dubbeldam en Bijleveld — het woord gevoerd en aangedrongen op een eindelijke regeling, waarop de Minister antwoordde:

„Van verschillende zijden is de grenskwestie weer in het geding gebracht. Ik zal daarvan thans niets zeggen dan dat, nu de zaak één keer in gang is gebracht, het ook mijn oprechte wensch is, dat zij zoo spoedig mogelijk tot een definitieve beslissing zal geraken. Schriftelijke en mondelinge gedachtenwisseling met mijn ambtgenoot van Buitenlandsche Zaken geven mij in dit opzicht goede verwachtingen.”

Wij hopen in een volgend nummer hierop en op eenige andere punten terug te komen.

De *West* van 20 Januari schrijft:

„Blijkens een heden verschenen statistiek is het afgelopen jaar uitgevoerd voor een waarde van bijna twaalf miljoen gulden.

In 1926 bedroeg de uitvoerwaarde nog geen acht miljoen gulden. Zij is dus met vijftig procent gestegen, wat een gunstig verschijnsel mag heeten.

Stellen wij de invoerwaarde op ongeveer tien miljoen gulden, dan blijkt onze handelsbalans gunstig te zijn en mag men verwachten, dat dit zijn invloed zal doen gelden op de betalingsbalans en de huidige, vrij hooge wisselkoers op Nederland (103) spoedig tot het verleden zal hooren.”

De „N.R.Ct.” van 18 Februari, ochtendblad A, schrijft:

Het Amer. dept. van marine laat de vliegtuigroutes langs de kusten van de Ver. Staten naar West-Indië en het noordelijk gedeelte van Zuid-Amerika in kaart brengen.

Curaçao.

De begrooting voor 1928 in de Tweede Kamer.

Wij hechten er aan, onzen verschenen indruk weer te geven, die de behandeling der begrooting in de Tweede Kamer op ons gemaakt heeft, nadat wij die den laatsten dag der algemeene beschouwingen op de Kamertribune meegemaakt hebben. Krantenverslagen en Handelingen kunnen nog niet dien indruk vervagen, nu wij ons aan den avond van dien dag tot schrijven zetten.

Het was een ietwat zonderlinge sfeer, waarin wij kwamen. Rustig was het alleen op de tribune, waar o.a. de oud-raadsvoorzitter, de heer Statius Muller, en de oud-gezaghebber van St. Eustatius, de heer Van Grol, de beraadslagingen volgden. In de Kamer was het rumoerig; de heer Bijleveld had het woord en hield dat ook, dank zij zijn krachtig stemgeluid, dat hem reeds als rector van het studentencorps zoo goed te pas kwam. Hij sprak telkens van „meneer de voorzitter!”, maar keek dan den minister aan, die bijzonder kalm alle stormen van den vorigen dag en van dezen over zijn hoofd liet gaan. Overigens was het een heen en weer ge-loop en een gepraat, een bekommernis om vele andere dingen dan de Curaçaosche begrooting, een aandragen van glaasjes water en visitekaartjes door boden, wat een vreemden indruk maakt op iemand, die den rustigen Koloniaal Raad van Curaçao gewoon is. Het viel op, dat zooveel Kamerleden *La Union* voor zich hadden, waarvan zij toch alleen maar Luistervink konden begrijpen. Er was één Kamerlid, dat, van boven uit de verte op hem neergezien, sprekend leek op den heer Morris E. Curiel, lid van den Raad van bestuur op Curaçao, maar bij nader inzien had hij niets van dezen, en later op den middag ontloopte hij zich als den soc. dem. Ir. Cramer, die een flinke rede over de waternvoorziening hield. Wij hebben ook den heer Joekes hooren spreken, Mr. Droogleever Fortuyn, Baron van Boetzelaer, Dr. Beumer, den heer Van Vuuren in heilige verontwaardiging, den heer Ilzerman.

Onze indruk is, dat de minister bij de behandeling dezer begrooting de nederlaag geleden heeft. Op twee hoofdpunten: de politie en de onderwijsgelijkstelling. Dat de artikelen nog behandeld moeten worden en de eindstemming nog niet gehouden is, kan dien indruk niet veranderen.

Tot de dupliek heeft de minister volgehouden, maar toen ging hij overstag.

Wat de gelijkstelling betreft, had de minister bij zijn antwoord gezegd, dat, als de begrooting voor 1929 sluitend zou zijn, de gelijkstelling een stap vooruit zou doen en als rijkssteun noodig mocht blijken, zou de beslissing aan den minister van financiën zijn. Toen deed de heer Van Vuuren zijn naam eer aan en begon met grof geschut. Eerst daverden zijn verontwaardigde interrupties door de zaal over de ongemotiveerde uitlatingen van den gouverneur, en daarna, bij repliek, zei deze afgevaardigde het zoo duidelijk mogelijk, dat, als de

minister geen absolute toezegging deed, zijn functie zou overwegen tegen de begrooting te stemmen. Toen deed de minister de gevraagde toezegging, beperkte de medewerking van den minister financiën alleen tot bepaling van de grootte der stap, die in ieder geval in 1929 in de richting der gelijkstelling zou worden gedaan.

Het is wel eigenaardig, dat niemand in de mer het verleden jaar door Mr. Anema in de Tweede Kamer verdedigde standpunt ingenomen heeft, dat het Regeeringsreglement de dadelijke algehele gelijkstelling eischt en een geleidelijke doorvoerder gelijkstelling naar gelang van den geldelijken toestand uit den boeze is. Mr. Bijleveld roerde kwastie even aan, maar ging er niet op in.

En de politie. Er waren uitgesproken voorstanders en bestiste tegenstanders van een militair politie, en afgevaardigden, die geen keuze wilden doen, maar allen waren het er over eens, dat het beleid van den minister in deze zaak en regeling zelf ten zeerste te laken waren. Wat regeling betreft, ging het voornaamste bezwaar tegen de inschuiving van een ander „hoofd politie” dan het regeeringsreglementaire in het K. B. besluit. De juristen hebben duidelijk gezegd, dit niet door den beugel kon, en de minister voor dit bezwaar uit den weg gegaan. Had hij bij zijn antwoord er nog op beroepen, dat art. 1 van het K. B. de mogelijkheid opende van wijziging, als de praktijk fouten zou aanwijzen, bij pleik heeft de minister toegezegd, dat reeds nu eerste stap tot wijziging van hem zou uitgaan, dat daarbij onder de oogen zouden worden gezien principieele bezwaren, in de Kamer geuit.

Wat het beleid van den minister in deze zaak aangaat, van meer dan één zijde werd den minister verweten, dat hij niet getelegrafeerd had naar Curaçao om de behandeling door den K. R. het bestuursvoorstel op te schorten in afwachting van de ontvangst van zijn bemiddelingsvoorstel naar aanleiding van het overleg met den heer Statius Muller. De minister had aan telegrafeeren gedacht, vast overtuigd, dat de Raad wel zou weten op bericht van zijn vertrouwensman. Voor laatste, dat de Raad dit had moeten doen, kunnen wij voelen, maar het neemt het verzuim van den minister niet weg, te minder daar de wijziging den gouverneur en niet van den K. R. had moeten uitgaan. Dit verzuim kon ook niet goed gemerkt worden door een herhaalde betuiging van den minister, door den heer Bijleveld beaamd, dat hij thans tot het uiterste bewijs van bereidheid overleg had gegeven.

Over het beleid van den gouverneur is geen woord gezegd in de Kamer. Ook door den minister niet. Diens verdediging was meer goedig dan gewis en zijn laatste woord was: probeert het nog eens. Het door niemand aangevallen „maatschappelijk gedrag” van den gouverneur werd door den minister verdedigd door een vertelling van eenige anecdotische bijzonderheden over het particuliere leven van den gouverneur, die een enigszins bewonderende stemming in de Kamer in het leven riep.

Het spande af en toe. De heer Bijleveld eindigde met te zeggen: „Excellentie, neemt U dezen terug, anders moet de Kamer iets doen. Dit is een moeilijke zaak, want er moet toch politie zijn. Dan leek de raad van Mr. Joekes om den posten te verlagen, liefst door den minister, maar anders door de Kamer. Het was kras wat deze afgevaardigde zei, dat hij zeker zijn stem aan de begrooting zou onthouden, als de minister alleen Curaçao te zeggen had, maar ter wille van de wilden wij hem niet missen. Dit zei de heer Joekes vooral naar aanleiding van de betuiging van den minister ten gunste van des gouverneurs voorstanderheid — tegenover de gedocumenteerde bezwaren daartegen — met een beroep op des gouverneurs eigen verzekering dienaangaande.

De heer Van Boetzelaer nam wel het meest juistere standpunt in, toen hij, nadat hij bij herhaling, als andere afgevaardigden gedaan hadden, zijn verwondering had uitgesproken over het handelen van den gouverneur zeide, dat ten slotte niet de minister, maar de minister verantwoordelijk was voor de benoeming en ontslag van den gouverneur.

Ook in kleinigheden heeft den Minister toegingen moeten doen. De dwaze uitlating in de v. A. over het Papiementsch is inde Kamer herhaald. Ook de vergelijking van den proces in Curaçao — hoofd der politie met den proces in Nederland — directeur van politie schijnt opgegeven.

Als dit nummer verschijnt is de beslissing gevallen. De begrooting wordt natuurlijk aangenomen. Of er nog een amendement of motie komt ten slotte alleen een kwestie van vertrouwen van den minister. Na wat verleden jaar gebeurd is, de minister overleg met den K. R. over de polities toezegde, dat ten slotte niet heeft plaats gevonden zal de Kamer misschien reden vinden den minister wat aan banden te leggen, maar de minister is beminnelijk man en het is ook al uitgesproken dat niet bij hem de fout gezocht wordt, al dekl die met zijn verantwoordelijkheid.

Uit den Verren Vreemde.

De Amerikaansche vlootplannen.

De beschouwingen, welke verbonden worden aan mededeelingen betreffende de Washingtonsche vlootplannen, komen neer op de betichting door den hoofdmann der roodhuiden uitgesproken: mijn blanke broeder heeft een dubbele tong.

Washington riep de Stille Oceaan-conferentie bijeen, die voor de groot marine-mogendheden een vlootbegrenzing vaststelde, welke een vlootbeperking moest zijn. De Vereenigde Staten weten haar echter naar de letter zóó te eerbiedigen, dat zij zich voor de types van oorlogsschepen van een bepaald tonnenmaat gebonden achten, maar zich de vrijheid veroorlooven in andere types tot een uitbreiding te komen, die een bespotting wordt van de beperkings-gedachte. Hoe N.-Amerika zich in Havana als vredesprediker aanbiedt, terwijl het in Nicaragua en elders gewapend ingrijpt, is door ons in deze rubriek eerder al uiteengezet. Naar 't heet van de in Juni op zijn initiatief belegde conferentie te Genève om tot verdere wapenbeperking te komen, doch van meer dan één zijde wordt betwijfeld of deze teleurstelling wel bestaat, immers de nu aan de orde zijnde vlootuitbreiding bestaat niet alleen op die mislukking, doch wordt ook bepleit op gronden van Amerikaansche politiek, die eveneens bij te brengen zouden zijn geweest, indien men in Genève tot overeenstemming ware gekomen. Onlangs heeft de President de wereld verrast door de mededeeling, dat de groote republiek afstand wil doen van de onderzeeërs als strijdmiddel, wanneer alle mogendheden genegen zijn hiertoe mede te werken, een voorstel waarvan de vredelievende strekking erg verdacht is geoordeeld, de onderzeeër toch is het strijdmiddel bij uitnemendheid van den zwakkeren tegenover den overmachtingen tegenstander.

De twee groote plannen van aanbouw verschillen veel, maar het kleinste laat nog 25 kruisers op kunstpapel zetten, in 5 jaren af te leveren, kostende 725 miljoen dollars, met bijbehorende onkosten hogend in die 5 jaren wordt ook het plan der vliegmaschinen voor oorlogsgebruik afgewerkt. Het ontwerp stelt naast de 25 kruisers, 9 flottille-voerders, 5 vliegmachine-dragers, 22 onderzeeërs.

Het andere plan, dat het „grootte” wordt genoemd, wil dadelijke vervanging van de oudste bestaande groote oorlogsschepen, die overeenkomstig het Washington-verdrag eerst in 1931 hiervoor in aanmerking zouden mogen komen. De Amerikaansche vloot zou overigens een sterkte van ongeveer 65 kruisers, met vele daarbij passende andere schepen, krijgen, hetgeen nog als bescheiden wordt beschouwd, daar Engeland met een 50 tal kan uitkomen. Hierin zit de kneep! Door vergelijken en vergelijken vindt men heiderzijds telkens een redeering tot nog meer vragen, of tot afkeuren en weer nieuw, en beter, en meer modern vragen. Het groote plan zou een uitgave van minstens drie miljard dollars vergen, te verdeelen over 20 jaren.

Zooals wij in een vorige beschouwing ook al zagen, Janstipten, krijgt 't er iets van, dat de Ver. Staten N.-Amerika zich voor de toekomst de rol toewerken, die Groot-Britannië in het verleden gespeeld heeft. Dat is geen prettig perspectief, en het is geen vredesperspectief. Het middel ertegen is de organisatie van staten. Maar dat kan de opzet worden van de oude wereld tegen de nieuwe wereld en daaruit zou toch ook kwaad kunnen groeien, vooral als de sterkste zijn geleidelijk gemakkelijk plooit naar gelegenheidsbehoor. Er zijn er, die beweren dat het groote plan tenminste moet doen om het andere als het „kleine” te doen beschouwen — en aannemen. Maar er zijn toch ook in Amerika zelf, die niet in die strik willen loopen en die beslist tegen vlootuitbreiding zijn gekomen. Zoo lazen wij dezer dagen het hier volgende:

Verscheidene kerkelijke organisaties hebben een gevaardigde gezonden naar Washington, die protesten hebben uitgebracht aan de commissie voor vlootzaken van het Huis van Afgevaardigden. Dr. William Hull, een kwaker, zeide tot de commissie, dat elke ware Amerikaan zich zal verzetten tegen het voorstel der regering er 71 schepen bij te bouwen. Er was een heftige woordenwisseling, drie maanden lang. De afvaardiging protesteerde krachtig voor het land en die, zooals dr. Hull en zijn aanhangers zeiden, een verbond tegen Amerika in de toekomst zou roepen. Hull zeide: „De redevoeringen van admiraals en generaals en de verklaringen van de American Navy League, en nu weer dit voorstel voor een geweldige toeneming voor onze vloot, het is precies op die dingen, die den Duitschen vloot op den tuin leidden en het Deutsche volk maakten.” Onder den prikkel van Amerika's vlootprogramma werd ook Engeland onrustig (was het niet op). „Zulk een program is niet alleen olie

op het vuurtje, door burgemeester Thompson van Chicago gestookt, maar het wakkert ook het vuur van godsdienstaat aan.”

Arthur Brown, secretaris van den Presbyterian Board of Foreign Missions legde er den nadruk op, dat het vlootprogram der Ver. Staten juist veel indruk in Japan heeft gemaakt. Volgens hem waren vele leidende figuren in Japan er van overtuigd, dat Amerika een oorlog tegen hun land aan het voorbereiden was.

Verder kwam er een missie van vredes- en kerkelijke vereenigingen, onder leiding van den heer Lindly Gordon, secretaris van de Church Peace Union, een vereeniging, die subsidie ontvangt uit het Carnegie-fonds. Gordon zeide, dat zijn vereeniging voorstandster is van de verhouding 5 : 5 : 3 tusschen de Amerikaansche, Engelsche en Japanse vloot, zooals die op conferentie van Washington is vastgesteld en dus ook van een vlootprogram dat deze verhouding als grondslag neemt; maar niet in eenige verdere uitbreiding van het program kan toestemmen.

Tot zoover dit dagbladbericht. 't Staat niet alleen. Amerika geraakt in de stemming der Presidentsverkiezing. Is daarvan iets ten goede of een volksuitspraak te verwachten? Candidaten toonen hun bekwaamheid van politici in den dop veelal door programma's te geven, die voor netelige kwesties zweven tusschen een beslist vóór en een beslist tegen. Bovendien zijn er altijd meerdere punten aan de orde en schuiven de partijen die programma's naar voren, waarvoor en waardoor zij meenen een groot aantal stemmen te kunnen krijgen. Er kan dus niet met stelligheid op gerekend worden, dat „vóór- of tegen de vlootplannen” tot een beslissend verkiezingspunt gemaakt zal worden. Ook de stembus zal men ten deze laten spreken met een dubbele tong.

Pan-Amerika te Havana.

Toen wij de vorige week er op wezen, dat men 't in Havana niet eens was over het recht van de Vereenigde Staten om in de binnenlandsche aangelegenheden van andere Amerikaansche staten gewapenderhand in te grijpen, namen wij als te verwachten gunstig resultaat aan, dat „met veel water in den wijn wellicht overeenstemming zou zijn te vinden, die echter gemis aan overeenstemming zou uitdrukken.” Maar zelfs dit resultaat is niet verkregen, waar het gold een conclusie vast te stellen ten opzichte van dit recht van interventie. Hughes heeft op de conventie de suprematie van Washington zóó weten te behouden, dat alle voorstellen, die dat recht voor de Vereenigde Staten wilden ontkennen, beperken of omschrijven, ten slotte van de agenda afgevoerd zijn.

Toch willen de telegrammen der wereld doen gelooven, dat de in Havana vertegenwoordigde staten voldaan zijn over het eindresultaat, dat in andere opzichten inderdaad niet onvruchtbaar is geweest.

Berichten der Afdeelingen.

Afdeeling Amsterdam.

In de op Vrijdag 17 Februari gehouden jaarlijksche algemeene vergadering van de vereeniging „Oost en West”, afd. Amsterdam, werden in de vacatures, ontstaan door het overlijden van den heer Ed. Cuypers en het aftreden van prof. L. van Vuuren, gekozen de heeren dr. F. W. T. Hunger en mr. dr. W. Dyckmeester, zoodat het bestuur van de afdeeling Amsterdam als volgt is samengesteld: G. C. van den Wall Bake, voorzitter, W. C. Bonebakker, onder-voorzitter, M. Garschagen, penningmeester, L. D. Petit, secretaris, W. Rehbock, dr. F. W. T. Hunger en mr. dr. W. Dyckmeester.

Afdeeling Apeldoorn.

Zaterdag 18 dezer hielden wij onze gewone jaarvergadering onder niet al te groote belangstelling. Notulen, jaarverslag en rekening en verantwoording werden zonder discussie aangenomen.

Daarna was aan de beurt het punt: bestuursaanvulling. Bij het jaarverslag had de voorzitter nogmaals ons mede-bestuurslid den heer de Butts herdacht, voor hem moest een plaatsvervanger komen. Bovendien ook voor den voorzitter, den heer L. R. Wentholt, die wegens zijn benoeming tot burgemeester van de gemeente Gorsel, binnenkort onze gemeente gaat verlaten.

Als opvolgers werden met algemeene stemmen gekozen de heeren: J. van Regteven, L. Schol en J. S. Tromp. De heer v. Regteven, die ter vergadering aanwezig was, verklaarde zijn benoeming aan te nemen.

Aan het slot sprak de voorzitter zijn dank uit aan de leden en bestuursleden voor de prettige samenwerking, die hij in het afgelopen jaar had mogen ondervinden. Daarop dankte namens leden en bestuur de secretaris den actieven voorzitter voor zijn flinke, prettige leiding en wees deze op den sterken vooruitgang van het ledental in den laatsten tijd. Wij vinden het zeer jammer, dat de heer Wentholt van ons moet scheiden. Onze beste wenschen voor hem, zijn gezin en zijn nieuwe werkkring.

De Secretaris,

J. C. BAARS.

II. *Rubber- en Oliepalmfilms* op Donderdagavond 8 Maart, 8 uur, in het Centraal Theater, bij het Gemeentehuis. Leden ± 2 introducee's ieder à f 0.30. Begunstigers f 0.30; andere belangstellenden f 0.60, pl. bel. inbegrepen. Plaatsbespreken: Woensdag 7 Maart van 10—1 uur aan het Theater.

III. „Eurasia”-avond, op verzoek opvoering van het tooneelstuk „Njai Sonna” van Jan Fabricius, op Zaterdagavond 21 April in „Park Tivoli”. Nadere mededeelingen volgen nog!

IV. In voorbereiding:

Juni—Juli Excursies naar de I.T.A.

September. Lezing of filmavond.

October. Indische Leergang.

Daarna mogelijk nog een film of lezing.

N.B. We zijn nu de 100 leden en 100 begunstigers gepasseerd. Het is nu een klein kunstje te zorgen, dat dit 200 wordt, daartoe brenge ieder één lid of begunstiger aan.....

HET BESTUUR.

Afdeeling 's-Gravenhage.

Jaarlijksche Algemeene Vergadering op Zaterdag 25 Februari 1928, des namiddags 3 uur in het Gebouw Heulstraat 17.

Agenda:

1. Opening.
2. Notulen van de Jaarlijksche Alg. Vergadering op 29 Januari 1927.
3. Rekening en Verantwoording over 1927 van den Penningmeester.
4. Verslag van de Commissie van Verificatie.
5. Begroting voor 1928.
6. Jaarverslag 1927 van den Secretaris.
7. Benoeming leden Commissie van Verificatie.
8. Verkiezing Bestuursleden. Aan de beurt van aftredende zijn Dr. H. D. Benjamins, J. C. Baudoin en Jhr. Mr. J. M. M. van Asch van Wijck die zich herkiesbaar stellen.
9. Benoeming van afgevaardigden en plaatsvervangende voor de aanstaande Jaarlijksche Alg. Vergadering der Vereeniging.
10. Het organiseren van treinen voor leden der Afdeeling naar de tentoonstelling te Arnhem.
11. Rondvraag en sluiting.

De Secretaris,

J. C. BAUDOIN.

Afdeeling Groningen en Ommelanden.

RUBBER- EN OLIEPALMEN-FILM.

Op Zaterdagmiddag 25 Februari a.s. te 3 uur, zal in het Concerthuis, Poelstraat, worden afgedraaid de bekende *Rubber- en Oliepalm-film* van de Internationale Vereeniging voor de Rubber en andere culturen in Nederl. Indië. Terwijl op een nader te bepalen avond in Maart nog zal optreden de heer *Noto Soeroto* met een lezing met lichtbeelden in nationaal costume. Entrée voor leden met één huisgenoot(e) en voor donateurs persoonlijk vrij. Belangstellenden betalen entree, zooals in de nieuwsbladen zal worden bekend gemaakt.

Afdeeling Nijmegen.

FILMVOORSTELLINGEN.

Met welwillende medewerking van de Directie van het Olympia Theater zal op Zaterdagmiddag 3 Maart e.k. in dat Theater, Lange Burgstraat, worden vertoond de *Mataram-film*, die het leven en de feesten in de kratons in beeld brengt.

Bij deze voorstelling gelden voor leden en begunstigers van „Oost en West” toegangsprijzen ad f 0.50 p. persoon, terwijl kosteloos voor hen plaatsen kunnen worden gereserveerd.

Niet-leden van „Oost en West” hebben toegang tegen de vastgestelde matinee-prijzen.

(Door dit bericht vervalt het geannonceerde ontrent een societeits-bijeenkomst in de laatste helft van Februari).

In de tweede helft van Maart een *Voordracht met Lichtbeelden* over de „Verrichtingen van 't Ned.-Indische leger”. Naam van den spreker, plaats en datum worden voor de Leden nader bekend gemaakt in het Koloniaal Weekblad; Begunstigers ontvangen daaromtrent een nadere kennisgeving.

In de maand April zeer waarschijnlijk nog een *Film* over „Den bouw van en het leven in Indische steden” en bij genoegzame deelname nog een „Indische avond” door „Eurasia”.

HET AFD. BESTUUR.

Afdeeling Twente.

Op Donderdag 1 Maart a.s. des nam. 8 uur, zal in het gebouw van de Volksuniversiteit te Enschede, de „*Billiton-film*” vertoond worden.

Luitenant Koppen zal op Vrijdag 9 Maart a.s. te Hengelo een lezing houden over zijn vliegtocht naar Indië voor de afd. Twente van de Vereeniging van Verlofs-officieren.

Leden, woonachtig te Hengelo, hebben tot die lezing vrijen toegang.

De Secretaris,

G. W. STROINCK.

DE AANDACHT van zakenlieden wordt gevestigd op de gelegenheid tot het plaatsen van „stands” op de I. T. A. (Indische Tentoonstelling te Arnhem).

JAARBEURS - UTRECHT

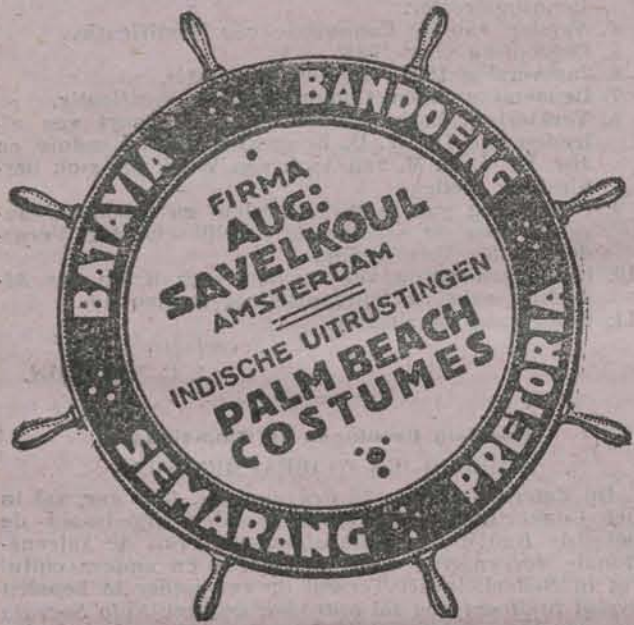
21 FEBRUARI t.m. 1 MAART 1928

ZAKENMENSCHEN!

VERZUIMT NIET DEZE BELANGRIJKE BEURS TE BEZOEKEN

DAGKAARTEN AD f 1.- AAN DE LOKETTEN

Een huis koopen, is een zaak van VERTROUWEN

Wendt U daarom bij aankomst in Holland, direct tot

BOUWBUREAU H. J. WEIMAR & ZON

LIJSTERBESPLEIN 16 :: TEL. 33052
MAGNOLIASTRAAT 50 :: TEL. 38362

Door onze jarenlange relaties met Indische en Hollandsche families, weten wij precies wat U zoekt en houden wij met alle details rekening.

Wij bouwen nu schitterende Heerenhuizen aan de ROELOFSTRAAT (nabij Benoordenhoutscheweg) op eigen grond, gelegen op het Z.O.

Wij komen U gaarne, zonder eenige kosten Uwerzijds, bezoeken.

Prima referenties Prima referenties

Eindelijk onvermengd genoeg:

EEN CHRYSLER, REEDS VANAF F 2900.-
N.V. JAMES NEFKENS AUTOHANDEL
LAAN VAN MEERDERVOORT 96c :: TELEF 35970
ALLEEN-VERTEGENWOORDIGING VOOR DEN HAAG EN OMSTREKEN

Medzdzelingen.

Van de Redactie.

VOORDRACHTEN BOEDDHA-BEELDEN.

Op Donderdag 1 Maart en Donderdag 22 Maart houdt de heer W. L. van Warmelo voor den „Kring Utrecht” van de Internationale Broederschap voor Kunst en toegepaste Kunst eene voordracht met lichtbeelden over:

1. De ontwikkelingsgeschiedenis en de diepere betekenis van het Boeddha-beeld;
2. De Dhyani Boeddha's, Boddhisattwa's en de Boro Boedoer.

Het Bestuur van genoemde Kring verzoekt ons mede te deelen, dat de leden van Oost en West, die in deze onderwerpen belang stellen, van harte welkom zijn. De voordrachten worden gehouden op genoemde data in hotel „Pomona” (hoek Westerstraat—Catharijnesingel) te Utrecht, 's avonds half 9.

Het Persbureau van het Hoofdbestuur der Posterijen en Telegrafie brengt het volgende onder uwe aandacht: **RADIO-TELEGRAFISCHE OVERBRENGING VAN TELEGRAMMEN IN NEDERLANDSCH-INDIË.**

De radio-ontvangposten ten dienste van het Binnenlandsch Bestuur, welke gevestigd zijn te Djailolo, Sapa-

roea, Seroei en Sorong, worden mede opengesteld het openbaar telegraafverkeer.

In herinnering wordt gebracht dat de geadresseerde van een telegram naar een der genoemde plaatsen, verzoeken om voor hem aankomende berichten, anders gedeeltelijk per post hunne bestemming bereikt radiotelegrafisch over te brengen. Aldus wordt aanlijke bespoediging verkregen.

GEVRAAGD BESCHAAFD

DAMES EN HEEREN

DOOR INDISCHE ONDERNEMING

om haar behulpzaam te zijn bij den verkoop ha PRIMA theeën, keurig verpakt, tegen hooge prijs. Een voldoende voorraad wordt in depôt van visie. Een voldoende voorraad wordt in depôt van visie. Een voldoende voorraad wordt in depôt van visie. Maandel. afrekening. Brieven met opgave van referentiën aan de PREANGER ASSAM THEE HANDEL, Parkstraat 73 A, Den Haag.

Mutatiesstaat van 15 tot 22 Febr. 1928.

Nieuwe Leden:

Geïntroduceerd door:

- J. A. Lacomblé, Controleur 1ste kl. B.B., Oegstgeest, Koninginnelaan 27. f 5.— (afd. Leiden) .....
- J. P. van de Borden, Bloemendaal, Kleverlaan 109. f 5.—
- Dr. J. D. de Lind van Wijngaarden, De Bilt, Utrechtsche Straatweg 142. f 5.—
- Ir. H. J. Buijsman, Gep. O.-I. Ambtenaar, Utrecht, Mauritsstraat 56. f 5.—
- J. G. van den Berg & Co., Amsterdam, Reguliersgracht 8. f 5.—
- Dr. A. Driessen, Arts, Amsterdam, Vondelstraat 150. f 5.—
- E. Löwenstein, Oud-Administrateur Depot v. Leermiddelen te Batavia, Amsterdam, Jacob Obrechtstraat 7a. f 5.—
- H. L. de Zwaan, Secretaris Cultuur Mij. der Vorstlanden, Amsterdam, Linnaeusparkweg 19. f 5.—
- Mr. J. Schuitemaker, Kapitein der Infanterie, Amersfoort, Pieter Bothlaan 32. f 5.—
- F. A. Ijpes, Oud Hoofd-Ingenieur v. d. Dienst v. Weg- en werken O.-I., Apeldoorn, van Hasseltlaan 3. f 5.—
- J. J. Munniks de Jongh, Apeldoorn, Anna Paulownalaan 16. f 5.—
- B. J. Keizer, Oosterbeek, Cronjéweg 5 f 5.—
- Mr. A. Dirkzwager, Rechter in de Arrond. Rechtbank, te Rotterdam, Kralingsche Plaslaan 10. f 5.—
- Mr. D. R. Rust, Notaris, Rotterdam, Wijnhaven 163. f 5.—
- Mevrouw L. Pachlig—Appelius van Hoboken, Rotterdam, Oostzeedijk 127a. f 5.—
- J. P. Roozen, Hoofdopnemer bij het Boschwezen, Goes, Kerkstraat 38. f 5.—
- J. H. Muller, Gep. O.-I. Ambtenaar, Houthem, St. Gerlach (L.). f 5.—
- A. G. de Ceuninck van Capelle, Afdeelingsschef N.-I.-S., Den Haag, Regentesselaan 142. f 10.—
- Mr. A. W. Hartman, Den Haag, Zeestraat 71a. f 5.—
- Mevrouw J. van der Voort—Mees, Den Haag, Nieuwe Uitleg 8. f 5.—
- Mejuffrouw J. B. W. d'Ancona, Gep. O.-I. Onderwijzeres, Den Haag, Anthonie Duyckstraat 153. f 5.—
- Dr. P. Anema, Den Haag, Raamweg 1a. f 5.—
- K. Baart, Den Haag, Anemoonstraat 65. f 5.—
- H. C. F. Bakhuis, Den Haag, 2de Schuytstr. 245 f 5.—
- E. J. H. van Delden, Directeur Ned.-Ind. Handelsbank, Den Haag, Ernst Casimirlaan 1. f 5.—
- Mevrouw G. Boorsma—Diepering, Den Haag, Sweelinckstraat 20. f 5.—
- J. J. B. J. Bouvy, oud-Fabrieksdirecteur, Wassenaar, Backershagenlaan 18. f 5.—
- Rectificatie: H. Bergema, Leiden, Lijsterstraat 7. f 5.—
- Mr. J. A. H. Coops, Apeldoorn, Paschlaan 10 .....
- Mevrouw A. Dijk—Bruyn van Rosenburg, Apeldoorn, Arnhemse Weg 238 .....

Nieuwe Begunstigers:

- Voorzitter afd. Apeldoorn.
- Eigen aanmelding.

Afschrijven:

H. H. Lugard, Deventer, van Twickelstraat 1 (overleden).

Adresveranderingen:

- Mr. W. van Loon, Voorzitter Landraad, van: Tegal naar: Amsterdam, Amstel 306. f 5.
- J. M. W. Francken, Haarlem, van: Staten Bolwerk 3 naar: Frederikspark 1, Huize „Insula”.
- D. Keppel Hesselink, van: Arnhem, Eusebiusplein 2 naar: Velp, Torckstraat 12.
- J. Vollema, Arts, van: Leeuwarden, Nieuwstad 90 naar: Mantgum (F).
- J. J. Braat, van: St. Moritz naar: Den Haag, Carolina van Nassaustraat 37.
- F. H. Ramondt, van: Den Haag, Groot Hertoginnelaan 176: naar Montreux, Hotel „Lorius”.
- Ir. R. Handl, Den Haag, Populierstraat, van: 76 naar: G. A. Nelissen, Controleur 1ste kl. P.T.T. van: Den Haag, Primulastr. 19 naar: Bandoeng, p.a. Hoofdbureau P.T.T.
- F. van den Elst, Adm. Ambt. B.B. van: Leiden, van: woord 123 naar: Weltevreden, Dep. B.B.
- Ir. J. J. G. E. Rückert, thans: Lid v. d. Volksraad, Semarang naar: Weltevreden, Soekaboemiweg 7.
- J. L. Weys, van: Bondowoso naar: Malang, Maatschappijstraat 2.
- P. E. van der Kam, Ind. Jur. Cand., van: Voorzitter Prinses Mariannelaan 91 naar: Den Haag, Boksdijkstraat 97